

Antiohijski slučaj u poslanici Galaćanima (2,11-14)

Matijaš, Antonela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:018445>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
INTEGRIRANI FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJI

ANTONELA MATIJAŠ

ANTIOHIJSKI SLUČAJ U POSLANICI GALAĆANIMA

(2,11-14)

DIPLOMSKI RAD

iz Novoga zavjeta

kod prof.dr.sc. Marinka Vidovića

Split, 2020.

SADRŽAJ

UVOD	2
1. OKOLNOSTI NASTANKA POSLANICE GALAĆANIMA	3
1.1. <i>Informacije o autoru poslanice koje nalazimo u Gal</i>	3
1.2. <i>Mjesto i vrijeme pisanja Poslanice</i>	7
1.3. <i>Sastav i situacija zajednice kojoj piše</i>	13
2. KONTEKST ANTIOHIJSKE ZGODE	16
2.1. <i>Povijesni kontekst</i>	16
2.2. <i>Književni kontekst</i>	27
2.2.1. <i>Kohezija teksta</i>	28
3. STRUKTURA TEKSTA I NJEGOVO TUMAČENJE	31
3.1. <i>Tekstualna analiza</i>	31
3.2. <i>Literarna analiza</i>	36
3.3. <i>Povijesna pozadina teksta</i>	39
3.4. <i>Detaljnija analiza ključnog retka Antiohijskog slučaja (Gal 2,12)</i>	41
3.4.1. <i>Gramatička analiza</i>	41
3.4.1.1. <i>Morfološka analiza rečenice</i>	41
3.4.1.2. <i>Sintatička analiza rečenice</i>	43
3.4.2. <i>Tekstualna kritika</i>	44
ZAKLJUČAK	47
BIBLIOGRAFIJA	49

UVOD

Ni jedna se ličnost u povijesti nije tako i toliko istaknula veličinom i snagom u širenju kršćanstva kao Pavao iz Tarza. Teško ga je smjestiti u uobičajene i zadane okvire. Bio je i žestoki progonitelj kršćanstva, ali i njegov revni apostol. Svakao, Pavao je bio vrlo kontroverzna ličnost. S jedne strane, izazvao je žestoko protivljenje kršćana iz židovstva, a s druge, nasilne reakcije njegovih židovskih sunarodnjaka. Unatoč toj kontroverzности, ili baš zbog nje, Pavao je bio jako utjecajan u oblikovanju rane Crkve, strukturalno i teološki. Njegov ključni teološki motiv da se pogani spašavaju vjerom bez usvajanja židovskog načina života, usvojen je i određuje Crkvu i danas.

Jedna od najvažnijih Pavlovihi poslanica je zasigurno Poslanica Galaćanima. Njezinu povijesnu važnost vidimo kroz podatke o osnivanju ranokršćanskih zajednica i podatke o Pavlovu životu. U ovoj Poslanici on iznosi srž svog naučavanja, svoje teologije, koju će kasnije u novim okolnostima i pomirljivijim tonom razraditi u Poslanici Rimljanima. U ovom radu istražiti ću njegov opis Antiohijskog slučaja u Poslanici Galaćanima.

Rad je podijeljen u tri dijela. U prvom dijelu donosim povijesne okolnosti Poslanice, podatke vezane uz samog autora, o vremenu i mjestu nastanka Poslanice te na kraju o sastavu i povijesnoj situaciji zajednice kojoj Pavao piše.

U drugom dijelu utvrđujem povijesni i književni kontekst većeg odlomka koji obuhvaća retke 1,11 - 2,21. Kako bismo što bolje mogli razumjeti što je dovelo do antiohijskog sukoba, najprije ću analizirati povijesnu pozadinu prva dva poglavlja, a potom književni kontekst s naglaskom na leksičkim, tematskim i logičnim poveznicama.

U trećem dijelu donosim strukturu teksta 2,11-14 gdje je opisan Antiohijski slučaj i njegovo tumačenje. Najprije donosim tekstualnu analizu, zatim književnu, onda povijesnu pozadinu teksta i na kraju analiza retka 2,12 koji je ključan za razumijevanje odlomka. Najprije ću ga analizirati gramatički, morfološki i sintaktički. Zaustavit ću se posebno na njegovim tekstualnim poteškoćama, tražeći izvornu inačicu teksta i njegovu važnost za cijeli odlomak. Na kraju u zaključku donosim sažeto rezultate svoga istraživanja.

1. OKOLNOSTI NASTANKA POSLANICE GALAĆANIMA

Poslanica Galaćanima ima iznimnu teološku važnost, a smatra se „najpavlovijskom“ od svih Pavlovih spisa.¹ Osim nje, u izvorne Pavlove spise ubrajaju se: 1 Sol, 1.-2. Kor, Fil, Flm i Rim.

1.1. Informacije o autoru poslanice koje nalazimo u Gal

Stil kojim Pavao piše ovu Poslanicu kao i misao koju izlaže potvrđuju ga gotovo neosporno kao njezina autora. Očita je njegova privrženost vjernicima, poslanju i žestoko suprostavljanje onima koji dovode u pitanje istinu evanđelja koje naviješta. Posebnost ove Poslanice tvori činjenica da je ona jedino kružno pismo koje je Pavao uputio različitim crkvenim zajednicama na tom prostoru. Za razliku od drugih njegovih izvornih spisa, ovdje ne nalazimo podatke o Pavlovim suradnicima, o sakupljanju pomoći jeruzalemskoj Crkvi, o osobama koje su ga informirale o stanju u galatskim Crkvama kao ni o tomu jesu li Galaćani poslušali riječi koje im je uputio Pavao. Prekomjerna ljutnja izražena u Poslanici, primjerice želja da se uškope oni koji su promicatelji obrezanja, sukob s Petrom, primjedba o stupovima jeruzalemske Crkve te zbunjujuća tvrdnja da Sinajski savez rađa ropstvo, sigurno su uzrokovali probleme Pavlu.² On nipošto ne želi učiniti Galaćane neprijateljima. Njegov grublji jezik i žestoki tonovi Poslanice uzrokovani su ugroženošću istine evanđelja koje naviješta, a ne njegovom osobnom ugroženošću, premda je to dvoje u njegovu slučaju neodvojivo.³

U nekim poslanicama, pa i u ovoj, Pavao naglašava da pozdrav piše svojom rukom, i to velikim slovima (usp. Gal 6,11). Time osigurava vjerodostojnost vlastitog pisma nasuprot lažnih pisama koja su se njemu pripisivala.⁴ Općenito iz povijesti kao i iz onoga što kazuje sam Pavao, znamo da su postojali pisari koji su izvodili fizički dio pisanja. Što se tiče slobode koju su oni imali, razlikovala se od autora do autora. Ako je Pavao uporabio pisara za glavne djelove ove poslanice, što najvjerojatnije

¹ Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 459.

² Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, Crkva u svijetu, Split, 2010., 20., 384.

³ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, Logos, Daruvar, 1997., 44.

⁴ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 27.

odgovara stanju stvari, pretpostavlja se da mu je diktirao riječ po riječ.⁵ Ovu Poslanicu Pavao piše u tijeku svoje žive apostolske zauzetosti.⁶

Kao autor ove Poslanice, Pavao se naziva apostolom. Brani svoje poslanje tako da pripovijeda kako ga je dobio izravno od uskrslog Krista i spominje kontakte i vezu s apostolima u Jeruzalemu.⁷ Za njega je iskustvo uskrslog Krista glavni čimbenik njegova apostolata, ali neki su sumnjali u njegovo poslanje, a pisac Lukina evanđelja i Djela apostolskih čak ga i ne ubraja u apostole zbog svoga uvjerenja da među apostole spadaju samo Dvanaestorica, svjedoci povijesnoga Isusova djelovanja. Teološki, susret s uskrslim Gospodinom otkrio je Pavlu da skandal njegove sramotne smrti na križu nije bio kraj Isusova poslanja i utjecaja. U Dj 26,17 Isus šalje Pavla poganima, a u Gal 1,16 Pavao govori da mu je Bog otkrio svoga Sina kako bi mogao propovijedati poganima. Možda je Pavao znao od samoga početka tj. od susreta s Uskrsim za svoje poslanje među pogane, a vjerojatno je poslanje poganima povezo s nezaslužnim pozivom koji je mu je bio upućen u razdoblju njegova progona Crkve. Posljednja činjenica više odgovara prikazu u Dj.⁸ Riječ apostol imala je definirano značenje za Židove onoga vremena. Označavala je posebnog glasnika koji je imao status i autoritet, a i određena ovlaštenja od zajednice ili od onoga koji ga šalje. Pavao rabi naslov apostol da bi se uključio među ostale vjerovjesnike i da bi istakao svoje izravno poslanje od Uskrsloga. Za njega to nije titula nego opis njegova životnog stanja. Židovi su apostolat-poslanje primali od velikog svećenika ili neke druge slične visoke službe. Međutim, Pavao tvrdi u 1,1 da ovlaštenje ne prima niti od grupe ljudi niti od samoga čovjeka, nego iz samoga izvora koji je Krist i Bog Otac. Time on dokazuje da je njegov apostolat jednak apostolatu Dvanaestorice. Razlog tomu dokazivanju su razne optužbe kojima je konstantno izložen. Danas bismo rekli da je branio valjanost vlastitoga zaredenja,⁹ svoga uključivanja među vjerovjesnike.

U prva dva poglavlja ova nam Poslanica donosi pregled Pavlove prošlosti, što ju čini posebnom u usporedbi s drugim poslanicama. Spominje progon kršćana, događaj Damaska, boravak u Arabiji, Siriji i Ciliciji, dva odlaska u Jeruzalem i sukob

⁵ Usp. D. J. Moo, *Galatians*, Baker Academic, Grand Rapids, 2013., 1.

⁶ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 11.

⁷ Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 1.

⁸ Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 19.

⁹ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 31-32.

s Petrom u Antiohiji. Ako usporedimo podatke iz ove Poslanice s podacima iz Djela apostolskih, ostajemo zbunjeni i konfuzni.¹⁰ Pavao ne donosi autobiografske podatke kako bi nas samo izvjestio, informirao o onomu što se s njim dogodilo, nego govorom o onomu što se s njim događalo potvrđuje svoj poziv (Gal 1,12), svoje pravo istinskog navjestitelja.¹¹

Temeljno stanje zbog kojega Pavao piše i upućuje poslanicu Galaćanima vidljivo je na samom njezinu početku. Preskačući bilo kakvu zahvalnost Galaćanima na početku spisa, Pavao odmah ide *in medias res* i predbacuje Galaćanima zavođenje "drugim evanđeljem". Ovo "drugo evanđelje" propagiraju lažni učitelji koji zbunjuju kršćane iz poganstva, inzistirajući da njihova vjera u Krista mora biti dopunjena podvrgavanjem obrezanju i drugim vidovima opsluživanja židovskog Zakona. Pavao na taj izazov odgovara na tri razine. Prvo, opisuje vlastito iskustvo da prikaže vezu između istine evanđelja (2:5,14) i Mojsijevog zakona (1,11-2,21), usredotočujući se na svoj odnos prema apostolima u Jeruzalemu. Drugo, poziva se na svoje iskustvo s Galaćanima, a posebno na Sveto pismo, uvjeravajući Galaćane da im opravdanje pripada po Abrahamovoj vjeri. Treće, dokazuje da Bogu možemo ugoditi vjerom i prepuštanjem djelovanju Duha Svetoga.¹² Obrezanje kao čin koji zahtijeva Zakon nije loš sam u sebi, ali jest u usporedbi s evanđeljem. Spasenje više nije u obrezanju i obdržavanju Zakona nego dolazi po Kristovom križu. Pavao pred Galaćane stavlja dvije alternativne mogućnosti, obdržavati Zakon ili se opredijeliti za vjeru. Ako se odluče za Zakon, za njih bi to značilo povratak u ropstvo tj. poganstvo od kojeg nas je Krist na križu oslobodio. On smatra podložnost Zakonu i poganstvo oblikom porobljavanja, dokidanja slobode u Kristu. Krist nas je učinio novim stvorenjima, a Galaćani time što pristaju biti pod prokletstvom Zakona čine Kristovu žrtvu ispraznom.¹³

Pavlovo pisanje Galaćanima jasno odražava njegov stav prema onomu što je baštiniio i onomu što je primio Božjom objavom njegova Sina. Neki tumači vide u njegovu stavu potpuni prekid s predajom, pa i onda kada navodi Pismo. Navodima se samo suprotstavlja svojim protivnicima, a u takvoj uporabi Pisma prepoznaju metodu

¹⁰ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 360.

¹¹ Usp. J. T. Sanders, Paul's "Autobiographical" Statements in Galatians 1-2, u: *Journal of Biblical Literature* 85 (1966.) 3, 335.

¹² Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 1-2.

¹³ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 383.

uporabe Pisma koja dosta slični dokazima sjevernoameričkog fundamentalizma. Dvojica najistaknutijih koji zastupaju i argumentiraju to stajalište su Sanders i Räisänen, premda mnogi istraživači pretpostavljaju takav Pavlov stav u svom tumačenju. Sanders zapravo koristi termin „proof-text“ za opisivanje Pavlovih biblijskih referenci. Iako kasnije govori da je Pavlova uporaba Svetog pisma više nego pametno dokazivanje, njegov je opis Pavlovog kanona unutar kanona kao dijelova Pisma koji spominju vjeru, pravednost, pogane i ljubav i one koji optužuju Izrael zbog neposlušnosti nešto više od popisa dokaznih tekstova. Slično tome, Räisänen opisuje Pavlovu uporabu Pisma genijalnom, iako sugerira da Pavlova proizvoljna uporaba Svetog Pisma nije jedinstvena u njegovo vrijeme. Diskontinuitet između Pavla i tradicije tvrdi i Martyn koji naglašava da za Pavla ne postoji kontinuitet između povijesti Izraela i naroda Božjega u Kristu Isusu. Pavao Abrahama naziva pravednikom opravdanim u vjeri, a prema Martynu, u Galaćanima jednostavno nema naznaka govora o Božjem narodu u vrijeme Zakona. Takva prosudba čini se pretjeranom u svjetlu Pavlove prodorne uporabe pisamskih izvještaja o Izlasku. Budući da je Izlazak za njega bio ključan u formiranju naroda pozivanjem na zajedništvo, Pavlovo evociranje tih izvještaja smjera na ono što se dogodilo s Galaćanima kada su prihvatili vjeru u Krista. Teško je zamisliti da Pavao koristi motive, pojmove i slike tih izvještaja bez namjere da njima ukaže na stanje galatskih vjernika.

S druge strane su oni koji tvrde da je Pavao u temeljnom kontinuitetu sa svojom tradicijom, da pokušava ukorijeniti sadašnje iskustvo u prošloj tradiciji, da je pripovijedanje o Izraelu nekako središnje u njegovu razumijevanju identiteta kršćanskih vjernika. Znanstvenici poput Haysa, Wrighta i Stockhausena, ali i Bekera, Thielmana i Gavente tvrde takvu vrstu kontinuiteta. Primjerice, Wright tvrdi da je Pavao radio sa židovstvom iz prvog stoljeća i da je postavljao upravo ona pitanja koja su njemu postavljali njegovi židovski suvremenici, iako su imali različite odgovore. Na taj način on opisuje Pavlov početni položaj: Pavao je bio farizej koji je vjerovao da je Isus iz Nazareta, koji je bio raspet kao lažni mesija, okrivljen po židovskom Zakonu, uskrsnuo od mrtvih. Na temelju takvog uvjerenja Pavao je preispitao i na novi način protumačio židovsku teologiju, uključujući gotovo uvijek snagu Duha Božjega kojega je prepoznavao kao Duha Isusova, kao onoga koji je po

onima koji su povjerovali Kristu djelatni u svijetu. Pavao je čitao Sveto pismo kao izvještaj i kao proročanstvo. Za njega je izvještaj uvijek usmjeren prema vrhuncu, iz njega se razumijeva, ali ne iz nekog neodređenog, nego povijesno jasnoga vrhunca. Pavao ga prepoznaje kao već ostvarena u onome što se dogodilo s Isusom. U Isusu je Izrael došao do onoga čemu su smjerali starozavjetni izvještaji i proročanstva. Prema tomu, Pavao bi bio židovski mislilac iz prvog stoljeća koji je, u određenom raskoraku s vlastitom religioznom tradicijom, zastao na putu razvoja te tradicije tako da je na novi način prisvojio teološka tumačenja izraelskih pisama. Za njega je Kristova smrt unijela iznenađujuću diskontinuitet u izraelsko viđenje povijesi spasenja, što je tražilo i omogućivalo novo čitanje Svetog pisma kao svjedočanstva za njegovo evanđelje. Pavao se trajno borio s pitanjem što znači služiti Bogu u Isusu Kristu i tu je ostao u temeljnom kontinuitetu s tradicijama svoga naroda, Izraela. Ukorijenjen je u svetopisamskim pripovijedanjima, ali ta pripovijedanja imaju po njemu novi suvremeni plod u mucima, smrti i uskrsnuću Isusa Krista.¹⁴

1.2. Mjesto i vrijeme pisanja Poslanice

Pitanje mjesta i vremena pisanja Poslanice znatno zavisi o utvrđivanju njezinih naslovnika. Riječ Galacija, a Pavao se obraća „Crkvama u Galaciji“ (1,2), može se koristiti kao odrednica određenog područja, ali i kao odrednica za narodnu pripadnost. Otačka tumačenja iz Srednjega vijeka smatraju da je Poslanica napisana keltskim kršćanima, Galima, na području oko Ancire, dakle na sjeveru Male Azije, današnje Turske. Druga je teorija da je Pavao osnovao galatske Crkve u Antiohiji Pizidijskoj, Ikoniju, Listri i Debrri, to jest na jugu Male Azije koji je također pripadao rimskoj pokrajini Galaciji, a koje su bile sastavljene većinom od kršćana iz poganstva pomiješanih s onima iz židovstva. Za poimanje pojma Galacija važna su tri razdoblja povijesti ovoga područja: keltski prodor, grčka Galacija i rimska Galacija.

Stanovnike Galacije, ovisno o tomu tko o njima govori, različito se naziva: Kelti, Gali ili Galaćani. Radilo se o keltskim plemenima iz Galije, današnja

¹⁴ Usp. S. C. Keesmaat, Paul and his story: Exodus and tradition in Galatians, u: *Horizons in Biblical Theology* 18 (1996.) 1, 151-154.

Francuska, koja su oko 240. pr. Kr. došla u Malu Aziju. Pergamski kralj Atal I. ih je porazio i nije im dopustio da se nastane na njegovu području, ali im je dopustio da se nasele na sjevernom području oko Pesinuntea, Ancire, današnje Ankare i Tavija. Na tom području su se nastanila tri galatska plemena: Tolistobogi (zapad), Tektosagi (sredina) i Trokmi (istok). Oni su činili galatsko kraljevstvo u Maloj Aziji. Svako je pleme imalo četiri upravna područja koja se nazivaju tetrahije. Svako upravno područje imalo je svoga suca, vojnoga upravitelja i dva podređena vojna časnika. Antički autori ih nazivaju *Gallograeci*, tj. Gali grčkoga jezika, a povjesničari ih opisuju kao ratnike koji su pljačkali i napadali okolna područja. Taj sjeverni dio koji su nastanjavala keltska plemena ulazi u sastav Rimskoga carstva oko 190. pr. Kr. Rimljani ga zadržavaju kao galatsko kraljevstvo jer se nalazilo kao tampon-zona između Rimskog carstva i graničnih još od Rimljana neosvojenih područja. U vrijeme Pompeja, postali su savezničko kraljevstvo Rimskoga carstva zbog odanosti prema Rimljanima. Posljednji kralj Galacije, Aminta, koji je postao kraljem oko 36. pr. Kr., osvojio je dijelove Frigije i Pizdije, a zbog vojnih uspjeha Oktavijan August mu dodjeljuje i neke druge dijelove maloazijskog područja.¹⁵ Rim je koristio Galaciju kao saveznika u ratovima, a kad je zbog vojnih akcija umro i posljednji galatski kralj 25. pr. Kr., Galacija je uključena u veliku rimsku provinciju Galaciju koja je obuhvaćala područje od Crnoga mora do Mediterana na jugu, zajedno sa Antiohijom Pizidijskom, Ikonijom, Listrom i Debrom.¹⁶ Protezala se, dakle, na puno veće područje od galatskog kraljevstva.

Pavao je pisao svoju poslanicu stanovnicima Galacije, ali se postavlja pitanje misli li pri tomu na samo sjeverno područje nekadašnjega galatskog kraljevstva ili na područje cijele rimske pokrajine. Oni koji zastupaju sjevernogalacijsku teoriju tvrde da je Pavao pisao potomcima keltskih plemena, a Crkve na tom području utemeljio bi za vrijeme drugog vjerovjesničkog putovanja. Zastupnici južnogalacijske teorije smatraju da je poslanica upućena heleniziranom miješanom stanovništvu na jugu. Pavao bi utemeljio ove Crkve na svom prvom vjerovjesničkom putovanju, dakle, prije Jeruzalemskog sabora.¹⁷

¹⁵ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 366-367.

¹⁶ Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 467.

¹⁷ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 18.; M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 368.

U prilog sjevernogalatskoj teoriji idu najprije predaje rane Crkve. Nju prihvaćaju i komentatori iz patrističkog, srednjovjekovnog i reformacijskog vremena. Samo su se stanovnici sjevera po narodnosti i jeziku nazivali Galaćanima. Onima na jugu takva je naziv bio uvredljiv i neprihvatljiv. Međutim, Rimljani su cijelo to područje gledali kao na svoju provinciju Galaciju. I način na koji Pavao karakterizira Galaćane, budući da je sličan njihovu karakteriziranju za vrijeme vladavine Julija Cezara, ide u prilog sjevernogalatske teorije.

Lukino izvješće o evangelizaciji južnog dijela pokrajine iz Dj 14 išlo bi u prilog južnogalatskoj teoriji. Ipak, Pavao govori da je evangelizirao Galaciju zbog bolesti koju je dobio. Takav njegov govor može se odnositi samo na sjever. I Luka u Djelima apostolskim spominje Pavlov prolazak kroz sjeverna područja na jednom ili dva misijska putovanja. Na sjeveru uostalom nije bilo Židova, što se za jug rimske pokrajine ne može reći. Tek bi dolaskom Židova i na sjever, što im je omogućilo upravo ustrojstvo Rimskog carstva, nastao problem u nekadašnjem galatskom kraljevstvu čiji su stanovnici prihvatili Pavlov navještaj. Iz takvog prodora razumljiva je usredotočenost Poslanice na pitanje Zakona i obrezanja kao oznaka prave pripadnosti narodu Božjemu. Na jugu, gdje su živjeli mnogobrojni Židovi, to bi pitanje bilo najvjerojatnije riješeno prije prihvaćanja vjere u Isusa. Donedavna, većina tumača povijesnih okolnosti Pavlova pisanja Galaćanima prihvaćalo je sjevernogalatsku teoriju.¹⁸

Ipak, ni južnogalatska teorija ne može se potpuno zanemariti. Za sjeverni dio rimske pokrajine ne postoje dokazi o postojanju crkava u prvom stoljeću. Njihovo postojanje bilježi se tek kasnije, a nemaju ni tradiciju o apostolskom utemeljenju. Unatoč tomu, moramo ostaviti otvorenu mogućnost da je Pavao prolazio sjevernim krajevima bez izravnih dokaza o evangeliziranju. U prilog južnim krajevima idu prikazi iz Dj koji govore o osnivanju važnih Crkava na jugu. Nadalje, Pavao uvijek upotrebljava ime rimske pokrajine kako bi opisao Crkve koje se nalaze na tom području. Je li na taj način i Pizidijce, Likaonce i dr. uključio u stanovnike rimske pokrajine? To je vrlo vjerojatno. Pavao je uostalom na jugu doživio suparništvo sa Židovima zbog pojedinaca koji su prihvaćali Isusa. Prema tome, stanje koje je nastalo u Galaciji nakon Pavlova navještaja više bi odgovaralo južnom dijelu rimske

¹⁸ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 18-20. ; D. Matak, Kome i kada je napisana Poslanica Galaćanima, u: *Biblijski pogledi* 1 (1993.) 1, 65.

pokrajine Galacije. I Lukin prikaz evangeliziranja južnih dijelova u Dj dosta se podudara s onim što Pavao govori u Poslanici. Primjerice, Pavao spominje Barnabu koji je očito bio poznat Galaćanima. Međutim, Barnaba nije mogao biti na sjeveru i Pavao nema povoda zašto bi ga spominjao Crkvama na sjeveru. Kada se sprema poći u Jeruzalem s milodarima svojih Crkva za jeruzalemsku Crkvu, Pavao donosi popis predstavnika koji će ga pratiti. Među njima je sigurno jedan, a možda i dvojica koji su s područja južnih krajeva ali, koliko znamo, nema ni jednog predstavnika sa sjevera. Znamo samo da je prikupljao milodare za Božju stvar i u Galaciji. U svomu vjerovjesništvu Pavao je uglavnom tražio gusto naseljena područja, gdje je stanovništvo već helenizirano i gdje su postojale i sinagoge. Taj argument više odgovara Lukinim prikazima Pavlova djelovanja, nego njegovu govoru o njemu.¹⁹

Pitanje sjevera ili juga nije do danas do kraja riješeno. Ovisno o odgovoru na to pitanje, može se govoriti i mjestu odakle i kada je Pavao napisao ovu Poslanicu.²⁰

Ako se Pavao obraća stanovnicima juga, onda se obraća Crkvama koje je utemeljio za vrijeme prvog vjerovjesničkog putovanja prema Lukinu izvješću u Dj. U tom slučaju ovo bi bio prvi Pavlov spis, napisan u Antiohiji oko 49. po Kr. Jedino nije sigurno je li napisan prije ili odmah nakon sabora u Jeruzalemu. Ako je međutim pisao zajednicama na sjeveru, onda se to dogodilo nakon što je prošao Galacijom i Frigijom na drugom vjerovjesničkom putovanju, o čemu svjedoči i Luka u Dj 18, 23. U tom slučaju Poslanicu bi napisao za vrijeme duljeg boravka u Efezu, između 54. i 57. godine. Do Efeza je brzo mogla doći vijest da su neki propovjednici pridobili Galaćane za neko drugo evanđelje, čime su uzrokovali Pavlov bijes i ljutnju, što je bio poticaj za pisanje ove Poslanice. Ne može se posve isključiti ni to da je Poslanicu napisao za vrijeme boravka u Korintu oko 58. godine. U prilog Korintu su činjenice o srodnosti s poslanicom Rimljanima, ali i činjenica da u ovoj Poslanici ne spominje milodare za Jeruzalem. Razlog tomu bi bio taj što je Pavao za stanje u Galaciji saznao tek kad bi napustio Efez.²¹ Prema tome potrebno je usporediti kronologiju iz Dj s kronologijom iz ove Poslanice.

¹⁹ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 20-22.

²⁰ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 370.

²¹ Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 469 ; M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 370.

U ovoj Poslanici Pavao odlazi u Jeruzalem nakon događaja u Damasku (Gal 1,18) i nakon četrnaest godina (Gal 2,1-10). Osobito je teško odrediti njegov drugi odlazak jer se ne zna koji je početni događaj od kojega mjeri tih četrnaest godina. Daljnje pitanje je je li povod drugom putovanju u Jeruzalem bio Apostolski sabor ili ne. Pavao u Dj odlazi u Jeruzalem čak pet puta. Prvi odlazak se dogodio odmah nakon događaja u Damasku (Dj 9,26-30), s čime možemo povući paralelu s prvim odlaskom iz Gal. Drugi odlazak motiviran je glađu. Antiohijska Crkva poslala je pomoć jeruzalemskoj Crkvi. Pavao na ovo putovanje odlazi zajedno s Barnabom (Dj 11,30). Treći odlazak obilježio je boravkom u vrijeme Sabora (Dj 15,1-30). Četvrti put odlazi na kraju drugog vjerovjesničkog putovanja (Dj 18,22). Peti, odnosno posljednji odlazak za Pavla će bit koban. Bit će uhićen od Rimljana i nakon gotovo trogodišnjeg boravka u Cezareji odveden u Rim (Dj 21,15-17).²²

Pavlova tvrdnja u 1,22 da je bio nepoznat judejskim Crkvama obuhvaća cijelo razdoblje od svog prvog posjeta o kojemu govori u 1,18-19 do posjeta o kojem pripovijeda 2,1-10.²³ Prema tomu, drugi odlazak u Jeruzalem iz Gal može se poistovjetiti s trećim odlaskom opisanim u Dj 15,1-30. Razlog takvom povezivanju nalazi se u različitim preklapanjima između ovih tekstova, kao što je pitanje pogana i obdržavanja židovskih zakona, zatim činjenica da u oba teksta Pavao i Barnaba raspravljaju sa „stupovima jeruzalemske Crkve“ te u spominjanju istih odluka, osobito onoj da se pogani prihvatiši vjeru u Krista ne trebaju obrezivati. Prema tome, može se reći da je povod drugom dolasku u Jeruzalem, spomenutom u Gal, bio Jeruzalemski sabor (Gal 2,1-10), a Poslanica bi u tomu slučaju bila napisana nakon Sabora. Međutim, Pavao u svomu kazivanju o drugomu posjetu ne spominje da je došao u Jeruzalem s prikupljenom pomoći zbog gladi, kao što ne spominje ni apostolsku ispravu sa Sabora. S obzirom da Pavao u ni jednoj svojoj poslanici ne spominje tu naredbu, važno je uočiti da to čini zbog toga što svoj autoritet temelji samo na objavi Isusa Krista, a ne nikakvim dogovorima s onima koji su bili vjerovjesnici prije njega.²⁴

Ako pretpostavimo da je Poslanica napisana nakon Jeruzalemskog sabora, onda bi Pavlov sukob s Petrom, odnosno Antiohijski slučaj dodatno potakao

²² Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 371.

²³ Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 16.

²⁴ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 371-372.

krivovjerne učitelje u Galaciji. Spominjanjem sukoba s Petrom, Pavao bi prouzrokovao nepoštivanje odluka koje su donesene na Saboru. Ako tzv. stupovi Crkve, kao primjeri vjere, ne poštuju odluke Sabora, to se sigurno moglo pretočiti u negativan utjecaj na ostale vjernike kojima takve odluke ne bi ništa značile. Međutim, ako pretpostavimo da se nesuglasica dogodila prije Sabora, Petrovo ponašanje bi bilo više shvatljivo.

Pavlov sukob s Petrom shvatljiviji je ako se dogodio prije Jeruzalemskog sabora, ako je, dakle, Poslanica bila napisana prije 49. U tomu slučaju Pavao bi se puno lakše suprotstavljao svojim protivnicima.²⁵ No, konfuziju izaziva Petar koji je, prema Lukinu prikazu, i prije Sabora u Crkvu primio poganina Kornelija. Ni on, dakle nije bio rezerviran prema poganima, što je potvrdio i na saboru. Ipak, Petrova je nedosljednost bila moguća i nakon Jeruzalemskog sabora. Antiohijska zgoda se ne spominje u Dj, ali Luka govori o Jakovljevim pismima poganima koji u Siriji i Ciliciji moraju provoditi židovski zakon o čistoći, osobito o čistoći hrane. Prema Djelima, Pavao je prihvatio ovu provedbu Zakona, što je u potpunoj suprotnosti sa Gal, ali i sa 1 Kor 8. Postoji mogućnost da je Jakovljevo pismo utjecalo na Petrovo ponašanje u Antiohiji.

Zbog kompliciranog odnosa između Gal 2,1-10 i Dj 15, neki predlažu povezivanje sa Dj 11,27-30, drugi Pavlov dolazak u Jeruzalem iz Dj s drugim iz Gal. Ako je to točno, onda bi poslanica nastala prije Jeruzalemskoga sabora. Iako u Gal 2,1-10 i Dj 15,1-20 pronalazimo brojne razlike, oba izvještaja mogu imati puno elemenata na temelju kojih se vidi da govore o Apostolskom saboru. Ako se izjednače Gal 2,1-10 i Dj 11,27-30 onda je nužno zaključiti da su postojala dva sabora u Jeruzalemu.²⁶ Naime, prema ovoj teoriji jedan Sabor bi se dogodio na početku Pavlovog djelovanja među poganima, a drugi nekoliko desetljeća kasnije. Prvi bi donio odluku da obrezanje nije obvezno, ali bez pismene potvrde. Drugi bi donio odluku da kršteni pogani ne jedu meso žrtvovano idolima, kao što ne smiju sklapati ženidbu s bližim srodnicima. Odluke drugog sabora bi imale pismenu potvrdu svojih zaključaka.²⁷ Budući da bi na oba sabora prisustvovala iste osobe i oba bi imala iste zaključke, mala je vjerovatnost da su se dogodila dva sabora. Stoga,

²⁵ Usp. D. Matak, *Kome i kada je napisana Poslanica Galaćanima*, 71-72.

²⁶ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 373.

²⁷ Usp. M. Zovkić, *Pavlove poslanice*, Crkva na kamenu, Mostar, 1988., 20.

kao najvjerođostojanija ostaje mogućnost poistovjećivanja Gal 2,1-10 i Dj 15,1-20, čime teorija o udvostručavanju sabora postaje suvišnom. Poslanica bi bila napisana poslije Jeruzalemskoga sabora, to jest između 50. i 57. godine.

Unatoč tome što je možda teorija o južnoj Galaciji privlačnija, mnogi se slažu da je sjevernogalatska teorija točnija. Prema tome, Pavao bi pisao poslanicu iz Efeza, nakon Jeruzalemskoga sabora. Svakako, nije moguće opovrći da je Poslanica nastala prije poslanice Rimljanima, a najvjerođatnije i prije 1 Kor.²⁸

1.3. Sastav i situacija zajednice kojoj piše

Opće okolnosti u kojima Pavao piše Crkvama u Galaciji dosta su jasne iz samoga Pisma. Preskačući uobičajenu zahvalnost svojim čitateljima, Pavao odmah kreće u snažan napad na one koji zbunjuju Galaćane i pokušavaju izokrenuti Kristovo evanđelje. Pavao ne govori izrijekom na koji način ti i takvi iskrivljuju istinu evanđelja, ali nekoliko odlomaka jasno nas upućuju o čemu se radilo. U 3,1-5 Pavao aludira na opći problem. Iako su Galaćani ušli u svoje kršćansko iskustvo po vjeri i prihvaćanju Duha, našli su se u opasnosti da to njihovo iskustvo završi u tjelesnosti (3,3). Povezani odlomak (4,8-11) donosi još malo više pojedinosti. Galaćani su u iskušenju da se vrate u ropstvo slabim i jadnim elementima svijeta (4,3), da opslužuju posebno dane, mjesece, godišnja doba i godine (4, 9-10). Za takav izričaj gotovo je sigurno da opisuje blagdane židovskog liturgijskog kalendara. Pavao posljednji put izravno opisuje uljeze u galatske Crkve, one koji su zaveli Galaćane, u zaključku pisma, gdje spominje da se oni zalažu za obrezivanje. Optužuje ih da se ponašaju tako da bi izbjegli progon zbog Kristova križa, a tvrdi da se i oni sami ne drže Zakona. Te izravne tvrdnje otkrivaju da Pavao piše Galaćanima kako bi se borio protiv onih koji vrše pritisak na Galaćane da se obrezuju i podvrgnu Mojsijevu zakonu kao sredstvu dovršetka svoga kršćanskoga iskustva. Vrijeme u kojem je napisana poslanica Galaćanima označeno je sve većim utjecajem zelotskoga pokreta, pokreta posvećenog održavanju čistoće i neovisnosti židovstva. Omogućivanje i poganima da postanu dionici Abrahamova blagoslova bez prihvaćanja Zakona i onoga što on zahtijeva bilo bi duboko uvredljivo za mnoge Židove. Mi možemo

²⁸ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 373-376.

donekle razumijeti židovske kršćane koji pripadnost Abrahamovu potomstvu za obraćene pogane vežu uz obred obrezivanja i opsluživanja Zakona. Pavlova tvrdnja u ovom odlomku da su uljezi propovijedali drugo evanđelje (1,6-9) ima smisla samo ako su i oni bili kršćani, a njegova osuda njihova postupanja izlazi izvan okvira čisto židovske rasprave o poganima i Zakonu.²⁹

Kada se govori o Pavlovim protivnicima u Galaciji susrećemo niz teorija. Zajednica u Galaciji sastojala bi se od kršćana većinom iz poganstva, liberala, koji su u svojoj novoj slobodi u Duhu zanemarivali neke odredbe Zakona, posebno one koje se odnose na zabranu zadovoljenja tjelesnih požuda (usp. 5,13-21). Među njima su se kada ih je Pavao napustio pojavili kršćani iz židovstva koji su zagovarali obrezivanje pogana i potrebu obdržavanja Mojsijeva zakona. Radilo se o ispravnoj pripadnosti narodu Božjemu i Abrahamovu potomstvu. Kršćani iz židovstva su tražili sigurnost u obdržavanju Zakona, smatrajaći Pavlov govor o slobodi pretjeranim. Zakon im je bio izvor sigurnosti za ispravan život pred Bogom. Zajednica u Galaciji našla se u razdoru, u ogovaranjima, provokacijama i neskladu u pogledu ispravnoga života pred Bogom. Pavao im je navijestio da se takav život ostvaruje u Kristu, a ovi uljezi i smutljivci u njegovim zajednicama tražili su povrh toga i obdržavanje Mojsijeva zakona. Pavao navjerojatnije zbog toga njihovo razorno ponašanje želi dokinuti pozivom na drugačiji zakon, na Kristov zakon (6,2).³⁰

Pavlovi protivnici su dakle bili kršćani židovskog podrijetla koji su zahtijevali i propagirali potrebu obrezanja i pogana za ispravan odnos s Bogom. Oni su se mogli formirati i u zajednici kršćana u Galaciji, ali mogli su doći i izvan nje.³¹ Obično ih se imenuje judaizantima jer su zastupali stajalište da i pogani moraju proći kroz židovstvo kako bi postali i ponašali se kao kršćani.³² Govor o tomu da se radilo o gnosticima koji su obrezanje tumačili kao mistični kult po kojemu je zajednica postizala veći stupanj savršenstva, čak neovisno o Zakonu, gotovo je potpuno neutemeljen. Istina, gnosticizam je bio prisutan i u židovstvu, ali njegov antropološki i soteriološki nauk potpuno odudara od onoga protiv koga se Pavao bori pišući Galaćanima.³³

²⁹ Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 19-21.

³⁰ Usp. S. C. Keesmaat, *Paul and his story: Exodus and tradition in Galatians*, 143.

³¹ Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 471.

³² Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 377-378.

³³ Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 471.

Jesu li ovi judaizirani kršćani imali bilo kakav odnos s apostolima u Jeruzalemu, jesu li u galatske Crkve došli iz Palestine ili iz Male Azije? Njihova navezanost na židovstvo svakako je uzrokovala probleme u galatskim Crkvama. Pod njihovim utjecajem i kršćani iz poganstva koje je Pavao priveo vjeri u Krista počeli su diskreditirati Pavla i njegov su autoritet pokušali zamijeniti autoritetom jeruzalemskih apostola. Za razliku od Pavla, oni su židovski način prakticiranja vjere nametali svim kršćanima. Pavao je bio uvjeren da je to nepotrebno i zbog toga se našao u neprijateljstvu sa svojim sunarodnjacima. Njega bismo mogli označiti kao vjerovjesnika i branitelja evanđelja, Radosne vijesti o Božjem opravdanju i spasenju u Kristu i bez Zakona.³⁴

Istina, i za Pavla, Židova, Zakon je bio središte religioznog života, ali u svjetlu Božje objave u Kristu njegov pogled na Zakon se stubokom promijenio. Za njega je Krist jedini put spasenja. Zakon ne može pomoći grješniku niti ga spasiti. Pravo obrezanje nije ono na tijelu, nego u srcu i Duhu Božjemu i Kristovu. Zakon nije put spasenja niti ga je moguće ispuniti bez snage Duha. Zakon koji se veže uz Mojsija, dobro uočava i ističe Pavao, dan je četiri stotine i trideset godina nakon obećanja koje je dano Abrahamu. Obećanje je dano svim narodima. Isus kao jedini istinski Abrahamov Potomak ispunio je obećanje. Zakon je bio međufaza od obećanja do njegova ostvarenja u Kristu. Po njemu se registrirala izgubljenost čovječanstva u grijehu. Bez Zakona nije bilo i nema ni prijestupa. Po Zakonu čovjek otkriva svoju neslobodu, zarobljenost i prokletstvo. Po prekršaju i samo jedne odredbe Zakona, naglašava Pavao, postaje se prekršiteljem cijeloga zakonskog sustava. To je izvor prokletstva za čovjeka koji se naslanja i spasenje traži iz Zakona. Pavao ne inzistira na potrebi vršenja cijeloga Zakona jer i židovstvo zna da to nije moguće, nego inzistira upravo na vršenju Zakona kao putu spasenja i ispravnih odnosa s Bogom. Problem je u shvaćanju da vršitelj Zakona smatra da može sam sebi osigurati spasenje. To je Pavlu neprihvatljivo na temelju osobnoga iskustva i on propagira put spasenja koji se sastoji u prepuštanju vodstvu Duha. Zbog judaista koji mu pokušavaju oteti zajednicu utemeljenu na vodstvu Duha, Pavao se bori sa Zakonom kojemu je bio naklonjen u prethodnom životu i na uvjerljiv način ga

³⁴ Usp. J. B. Tyson, Paul's Opponents in Galatia, u: *Journal of Biblical Literature* 10 (1968.) 4, 242.

otklanja kao nužan put do spasenja.³⁵ On strastveno naglašava da Krist i Zakon ne mogu supostojati. Tko prihvati Zakon i na nj se oslanja, izgubio je Kristovu milost. Na kraju Poslanice Pavao tvrdi da se ponosi Kristovim križem, upravo onim što je poganima ludost, a Židovima sablazam. Za Židove Tora je bila preegzistentna, a Pavao je vidi kao dio, fazu Božje objave koja doseže vrhunac u Isusu Kristu. U Kristu je Zakon ispunjen, a ne dokinut.³⁶ Pavlov, možemo reći, revolucionarni odnos prema Zakonu donosio mu je prednost u evangelizaciji pogana,³⁷ a to nipošto nije bilo po volji onima koji su porijeklom bili Židovi i koji su bili uvjereni da se Božje spasenje ostvaruje samo posredstvom židovstva.

2. KONTEKST ANTIOHIJSKE ZGODE

Odlomak 2,11-14 u kojem Pavao govori o Antiohijskom slučaju dio je veće cjeline, točnije Pavlove obrane svoga vjerovjesništva koja obuhvaća retke 1,11 - 2,21. Nakon uvoda i naglog prijelaza na čuđenje zbog stanja u galatskim Crkvama, Pavao počinje govoriti o svojoj vjerovjesničkoj službi (1,1 - 2,14). Zatim, u redcima 2,15-21 suprotstavlja svoje evanđelje onomu koje naviještaju njegovi protivnici.³⁸ Ova cjelina pripada životopisnom dijelu Poslanice.³⁹ Potrebno je uočiti njezin povijesni, a onda i književni kontekst da se vidi koherentnost Pavlova izlaganja i njegova nakana.

2.1. Povijesni kontekst

Pavlov govor o sebi i svome vjerovjesništvu u odlomku 1,11 - 2,21 pun je autobiografskih pojedinosti koje nisu opisane radi informacije čitatelja o Pavlovu načinu života. I sam redosljed epizoda ne odražava nužno kronologiju njihova

³⁵ Usp. J. Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., 54- 60.

³⁶ Usp. I. Dugandžić, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., 104-107.

³⁷ Usp. V. Burić, *Sveti Pavao kao pisac*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 94.

³⁸ Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 460.

³⁹ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 386.

dogadanja. Pavao govori o sebi kao primjeru pravoga i istinskog prijanjanja uz evanđelje koje naviješta i drugima. To se može jasno zaključiti na temelju Pavlova stajališta izraženog u retku 1,12. On želi jasno pokazati Galaćanima koji su uznemireni djelovanjem njegovih protivnika da njegovo evanđelje nije došlo od ljudi, već izravno od Boga koji mu je objavio svoga Sina. Unatoč tomu, teško je sumnjati u povijesnu ukorijenjenost Pavlovih autobiografskih izjava. On se čak i zaklinje u vjerodostojnost i istinitost svoga kazivanja (usp. 1,20). Bez obzira na slijed događanja, na vremensku točnost opisanih epizoda na kojoj Pavao uostalom i ne inzistira, samim epizodama teško se može zaniijekati povijesna ukorijenjenost. U svom istraživanju pristupam im kao takvima, kao povijesno ukorijenjenima i vjerodostojnima.⁴⁰

U Gal 1-2, Pavao povezuje određene događaje s nakanom dokazivanja da njegovo evanđelje dolazi od Boga, a ne ljudi. U retku 1,12 on izriječno kaže da njegovo evanđelje nije došlo od ljudi, tumačeći da ga nije dobio ni usvojio iz susreta s vođama jeruzalemske Crkve. Nizanjem različitih epizoda iz svoje prošlosti želi iskazati i poduprijeti svoju teološku namisao. On nije vjerovjesnik kao oni iz Jeruzalema koji su poznavali zemaljskoga Isusa, ali zbog toga nije nimalo manje od njih pravi vjerovjesnik. On se Božjom objavom susreo s uskrsnim Kristom i tu leži temelj njegova upravo specifičnog vjerovjesničkog djelovanja.⁴¹

U redcima 1,13-14 Pavao govori o svojoj prošlosti. U kući je bio odgajan u duhu ortodoksnih farizejskih roditelja. Takav odgoj učinio je od njega revnitelja za židovstvo. Premda Pavao to ne spominje, iz onoga što govori Luka u Djelima apostolskim može se zaključiti da je bio poslan u Jeruzalem da stekne izobrazbu za učitelja Zakona.⁴² Školu je u razdoblju od 25. do 50. god. po Kr. vodio glasoviti Gamaliel. No, ne zna se je li Pavao bio njegov pristaša ili možda pristaša strože Šamajeve škole, što je u konačnici moglo utjecati da postane progonitelj kršćana.⁴³ Za sebe kaže da je bio revno odan otačkim predajama i da je bespriječno provodio život prema Zakonu. Zbog velike ljubavi i revnosti za židovstvo, nova sljedba kršćana bila je za njega neprijateljska, dostojna progona i iskorijenjenja. Kao i ostali Židovi i on je vrlo vjerojatno sanjao o uspotavi neovisnog izraelskog kraljevstva, a

⁴⁰ Usp. J. T. Sanders, „Paul’s ‘Autobiographical’ Statements in Galatians 1-2, 335., 337.

⁴¹ Usp. *Isto*, 342-343.

⁴² Usp. V. Burić, *Sveti Pavao kao pisac*, 9-10.

⁴³ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 61-62.

od sljedbenika nove sljedbe saznaje da Isus kojega slijede kao Mesiju nije propagirao ni zalagao se vlast na zemlji. Zbog sablazni križa, Pavao nije prihvaćao niti je mogao prihvatiti Isusa kao Mesiju-Krista. Za njega koji je poznavao Pisma Isus nije imao oznake očekivanog Mesije koji će donijeti spasenje, niti se ičim uklapao u židovska mesijanska nadanja i očekivanja.⁴⁴ Za Židove Mesija je posebni Božji poslanik koji će doći na kraju svijeta i povijesti, ovoga eona. On će biti kao Davidov potomak kralj i uspostaviti će novo kraljevstvo izraelskog naroda. Njegovo kraljevstvo trajat će do svršetka ovoga svijeta. Prije toga, Mesija će umrijeti i uskrsnuti te sa sobom povesti sve pravednike ovoga svijeta. Dakle, iz svega navedenoga vidimo da su Židovi očekivali političkog spasitelja koji će imati posebne božanske moći i autoritet.⁴⁵

O svojim žestokim progonima Crkve, Pavao priča otvoreno, ne pokušavajući umanjiti ni najmanje ono što je činio. Ne samo da je progonio kršćane u Jeruzalemu, nego je prema Dj 9,1-2 dobio službeno pismo od velikog svećenika da može progoniti i u Damasku i dovoditi kršćane u Jeruzalem.⁴⁶ Smatrao je da žestokim progonima onih koji iskrivljuju ono što je njemu sveto zapravo dokazuje svoju revnost u židovstvu i potiče svoj rast u židovskoj vjeri. Njegova promjena od progonitelja u apostola nije se događala postupno, dozrijevanjem i refleksijom. Bog je izravno djelovao u njegovu životu. Uspoređujući Pavla i Stjepana u istim trenucima života uočavamo njihovu različitost. Stjepan zbog evanđelja zanemaruje ono staro, odnosno Zakon, i zbog toga daje i vlastiti život, a Pavao u tom trenutku situaciju promatra obrnuto. Poradi Zakona spreman je progoniti sve one koji prihvaćaju evanđelje i Isusa kao Mesiju.

Događaj koji je u potpunosti preokrenuo Pavlov život dogodio se pred Damaskom.⁴⁷ Bog mu je odlučio objaviti svoga Sina, radi kojega je i progonio njegove sljedbenike. Svoj daljnji život više nije mogao zamisliti ni tumačiti bez Isusa iz Nazareta.⁴⁸ Nekoliko puta u svojim poslanicama ističe koliko je taj događaj bio prevažan za njega (Gal 1,13-16; 1 Kor 9,1; 15,8-9; 1Tim 1,13-14). Cijeli njegov

⁴⁴ Usp. V. Burić, *Sveti Pavao kao pisac*, 10.

⁴⁵ Usp. A. Rebić, *Središnje teme Staroga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 230-242.

⁴⁶ Usp. V. Burić, *Sveti Pavao kao pisac*, 10.

⁴⁷ Usp. I. Dugandžić, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, 96.

⁴⁸ Usp. I. Dugandžić, *Pavao svjedok i apostol Isusa Krista*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., 9.

prethodni život odjednom mu je postao zabluda i ispraznost, promašaj. Upravo u damašćanskim sinagogama počeo je naviještati da je Isus Sin Božji.⁴⁹

U retku 1,15 Pavao se predstavlja kao pozvanik milosti Božje već od majčine utrobe. Ne samo da Božju objavu pred Damaskom vidi kao događaj milosti, nego čitavi svoj život. Posebnost Božje milosti vidi u tomu što je izdvojen za navjestitelja poganima. Takav Pavlov govor često se čita u svjetlu starozavjetnih proroka i njihova poziva. Izričaj o pozivu još u majčinoj utrobi nalazimo u Izaiji 49,1-5 i Jeremiji 1,5, upravo prorocima koji su djelovali i među poganima. U tri poslanice Pavao govori o svom rođenju, u Fil 3,5, zatim u 1 Kor 15,8 i u Gal 1,15. U Fil 3,5 izravno govori o svom fizičkom rođenju, dok u ostala dva teksta metaforički aludira na svoje rođenje. Bez obzira na to, usporedba ovih izvještaja otkriva da on na svoje rođenje gleda u svjetlu poziva za apostola pogana. Događaj pred Damasku bio je izravan poziv za ono za što je bio od Boga određen još od majčine utrobe. Svoje rođenje u židovstvu i njegovoj tradiciji gleda u svjetlu poziva za apostola pogana. Pavao se ne ponosi toliko svojim tjelesnim porijeklom, premda je ono pretpostavka objave koju mu je Bog udijelio. I kao Židov bio je slobodni rimski građanin što će znatno olakšati njegovo vjerovjesničko djelovanje. Rimsko građanstvo omogućilo mu je lakši kontakt i komunikaciju s poganima kojima govori o Kristu koji je umro za grijehе svekolikog čovječanstva. Ta ga je smrt učinila slugom, robom Božjega spasiteljskog čina u Kristu o kojemu govori kao o evanđelju, radosnoj vijesti za pogane.⁵⁰

Unatoč izravnom pozivu od Boga, ali zbog svoje prošlosti, Pavao je uvijek smatrao da zauzima posljednje mjesto među apostolima. To „posljednje“ može se shvatiti vremenski jer se Pavao diči svojim posebnim odnosom s Kristom, izravnim pozivom od njega za vjerovjesnika poganima. Ne možemo sa sigurnošću tvrditi je li odmah znao da evanđelje treba naviještati poganima ili je ta činjenica sazrijevala neko određeno vrijeme u njemu. Na izvornom grčkom tekstu rabi izričaj *ἐν τοῖς ἔθνεσιν* - među poganima, koji možemo shvatiti i prevesti „među strancima“, tj. među narodima. Narodima označuje sve koji nemaju židovsko porijeklo, čime njegov poziv zadobiva univerzalne razmjere i u tomu smislu nenadmašnu

⁴⁹ Usp. V. Burić, *Sveti Pavao kao pisac*, 11.

⁵⁰ Usp. J. J. C. Jung, *Separated from My Mother's Womb: An Appraisal of Paul's Testimony in Galatians 1:15*, u: *Biblical theology Bulletin* 48 (2018.) 1, 26-32.

vrijednost.⁵¹ Kao čovjek iznimne samosvijesti, Pavao shvaća da je sve što se s njim dogodilo i događa djelo nezasluzene Božje milosti. Možemo prepostaviti da je vjerojatno bio u iskušenju da se hvali svojim uspjesima, ali je takvo iskušenje nadišao uviđanjem važnosti Božje milosti u Božjemu spasiteljskom djelu.⁵²

Nakon poziva, Pavao se najprije susreće s kršćanskim zajednicama u Damasku, gdje je upoznao kako kršćane iz židovstva, tako i iz poganstva. Možemo reći da tu u pozivu i iskustvu kršćanskih zajednica počivaju temelji njegove teologije. Pretpostavlja se da su Pavlovi protivnici u Galaciji, judeokršćani, predbacivali Pavlu židovsko podrijetlo koje je zanemarivao i osobno nepoznavanje Isusa iz Nazareta. Time su osporavali vrijednost njegova svjedočenja, na što im on uzvraća događajem u Damasku.⁵³ Pavao je prepoznao Isusa kao Sina Božjega koji ispunja Božja obećanja dana u Starom zavjetu.⁵⁴

Nakon događaja pred Damaskom, Pavao odlazi u Arabiju. Ne znamo, zašto je to učinio ili što je tamo radio. Nismo ni sigurni koji je dio Arabije posjetio. U neobično dugačkom autobiografskom dijelu (Gal 1,11 - 2,21), opisuje događaje koji su doveli i prate dramatičnu iskustva na putu za Damask, uključujući dva posjeta Jeruzalemu, njegovo suočavanje s Petrom u Antiohiji, ali i njegovo putovanje u Arabiju. Zašto Arabija? Neki misle da je to bilo vrijeme meditacije provedene u osami, u pripremi za vjerovjesništvo među poganima, dok drugi misle da je to bio već prvi Pavlov pokušaj evangelizacije pogana. Ne znamo točno ni na koje područje misli kada govori o Arabiji. Pavao ne odgovara na posve jednostavna pitanja koja bi nas zanimala, što znači da autobiografski govor nije u službi kronologije događanja nego njegovih teoloških namjera. Većina se slaže da o Arabiji govori da naglasi kako nije nakon poziva išao u Jeruzalem. Možda i tim govorom naglašava svoje proročko poslanje. Ako usporedimo Pavla i proroka Iliju, možemo uočiti poveznice koje nam donekle mogu dati odgovor na postavljeno pitanje.

Pavao u 1,14 kaže da je prije poziva pripadao tradiciji revnovanja za Zakon. Taj ga je zanos i zauzetost za Zakon potakao ne samo na revno učenje i molitvu, već i u nasilnu akciju. Ta vrsta zanosa pripada dugovječnoj tradiciji unutar židovstva koja je višestruko posvjedočena u Svetim pismima. Istaknuti predstavnik te tradicije bio je

⁵¹ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 51.

⁵² Usp. I. Dugandžić, *Pavao svjedok i apostol Isusa Krista*, 12.

⁵³ Usp. I. Dugandžić, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, 99-100.

⁵⁴ Usp. *Isto*, 103.

lik proroka Ilije. Ilija je revnovao za Zakon, toliko da je poubijao Baalove proroke koji su Izrael zavodili u poganstvo. Njegova je revnost zapriječena prijetnjom za goli život sa strane kralja Ahaba i njegove žene, poganke Izabele (usp. 1 Kr 19,1-2). Pred takvom prijetnjom Ilija bježi na Horeb, Božje brdo (usp. 1 Kr 19,8) da se riješi svoga proročkog poslanja. Tamo se suočava s potresom, vjetrom i vatrom, očekujući Bogoobjavu, ali Jahve nije bio ni u jednom od njih. Njegova velika revnost donijela mu je i veliko razočaranje. Objava Boga u laganom povjetarcu i nalog da se vrati u damašćansku pustinju kako bi pomazao buduće kraljeve ostavlja Iliju u proročkom poslanju. Možemo pretpostaviti da i Pavao vidi sebe kao Iliju. Njegova revnost ga je dovela do toga da progoni Crkvu kao Ilija Baalove proroke. Međutim, kad je zaustavljen u svojim namjerama po otkrivenju Krista na putu za Damask, on je učinio isto što je i Ilija učinio. Krenuo je na brdo Sinaj. Riječ Arabija vrlo je neprecizna u Pavlovom rječniku. Obuhvaća ogromno područje južno i istočno od Palestine, ali jedino što znamo je da za Pavla Arabija predstavlja područje oko brda Sinaj.⁵⁵ Cole pretpostavlja da bi se Arabija trebala nalaziti u blizini Damaska. Cijeli taj dio je bio pod Aretinom vlašću.⁵⁶ Nakon Sinaja Pavao se poput Ilije vratio u Damask. Ta izuzetna podudarnost između Pavlova i Ilijina ponašanja, potkrijepljena govorom o pozivu od majčine utrobe, predstavlja nam Pavla kao proroka u zauzetosti za poganske narode. Bog Izraelov ga je pozvao, poput Ilije, da se odmakne od zanosa i da ga iznova Ga sasluša i shvati. Čuo je glas koji mu govori da je mesijanska pobjeda nad zlom već izvojevana i da su kršćani iz židovstva bili istinski ostatak, spašen milošću i obilježen vjerom, a ne samo zbog etničkog identiteta i opsluživanja Zakona. Pavao se morao odreći svojeg nekadašnjeg zalaganja za Toru i objaviti svijetu istinskog Mesiju kojega mu je Bog očitovao kao svoga Sina na putu za Damask.

Napetost između Pavla i Jeruzalema s vremenom napreduje. Njezine odjeke uočavamo u alegoriji Abrahama, Sare i Hagare u četvrtom poglavlju. Govoreći alegorijski o Abrahamu i njegova dva sina, Pavao dovodi u svezu brdo Sinaj, mjesto davanja Zakona, s Hagarom, Arapkinjom, ropkinjom i njezinim sinom Jišamelom.

⁵⁵ Usp. N. T. Wright, Paul, Arabia, and Elijah (Galatians 1:17), u: *Journal of Biblical Literature* 115 (1996.) 4, 683-689.

⁵⁶ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 52.

Sinaj je, kaže, planina u Arabiji, tj. Sinaj se nalazi u zemlji Hagar. Taj Sinaj odgovara sadašnjem Jeruzalemu.

Kao što je prorok Ilija bio određen da odvrati božanski gnjev prije nego što izbije bijes, tako i Pavao vidi svoju ulogu. Njegova kao i Ilijina revnost može se promatrati kao dio božanskog nauma. Ipak, Pavlu je Isusov križ bio rješenje svih poteškoća koje je revnost za Zakon izazivala. Otkrivenje raspetog, a sada uskrsnulog Mesije je, dakle, bio dovoljan čimbenik da zaustavi ljubomornog Savla u njegovim nakanama i uvjerilo ga je da je bitka koju vodi slijepa borba čija je pobjeda već izvojevana.⁵⁷

Nakon događaja pred Damaskom, Pavao se nije posavjetovao ni s kršćanima iz Damaska ni s apostolima u Jeruzalemu.⁵⁸ Njegov odlazak u Arabiju označavao bi prekid povezanosti s ljudskim tradicijama i autoritetom. Kontrast između Pavlovih starih i novih odnosa je jasan. Dok Pavao o svom prijašnjem životu u judaizmu govori kao o životu usredotočenu na ljudske odnose s njegovim suvremenicima i prethodnicima, govor o novom životu nakon poziva za vjerovjesnika Božjega Sina usredotočen je na njegov odnos s Bogom, izravno, bez posredništva drugih apostola.

Pavlova veza s apostolima u Jeruzalemu ipak nije posve izostala. Nakon tri godine posjetio je Kefu i susreo još samo Jakova (1,18-19).⁵⁹ Svrha toga posjeta nije izravno iskazana, ali je uključno prisutna u glagolu *ἵστορησαί*. Glagol izražava određeno raspitivanje, razgovor s ciljem upoznavanja nekoga. Pavao naglašava kratkoću svoga posjeta i činjenicu da se susreo samo s dvojicom apostola. Izraz *ἡμέρας δεκαπέντε*, petnaest dana ne nudi nam točnu informaciju o tome koliko je vremena Pavao boravio kod Petra jer se više radi o neodređenoj vremenskoj oznaci koja izražava kratkoću vremena. Ostao bi, dakle, s Petrom – Kefom petanestak dana. Želio se od njega kao očevidca informirati o životu i djelovanju Isusovu. U slijedećem retku 1,19 iznosi činjenicu da, iako je bio u Jeruzalemu i živio u Petrovoj kući, nije susreo ni jednog drugog apostola, osim Jakova. Prema izvještaju iz Dj 9,26 svi Isusovi učenici su bili prestrašeni kad je Pavao došao u Jeruzalem. Pavao im je bio poznat po revnosti u proganjanju kršćana. Vjerovatno su mnogi sumnjali u njegove namjere, imajući u vidu da je prošlo samo nekoliko godina od kada je

⁵⁷ Usp. N. T. Wright, *Paul, Arabia, and Elijah* (Galatians 1:17), 690-692.

⁵⁸ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 52.

⁵⁹ Usp. P. E. Koptak, *Rhetorical identification in Paul's autobiographical narrative, Galatians 1.13-2.14*, u: *Journal for the Study of the New Testament* 40 (1990.) 1, 102.

žestoko progonio kršćane. Ako se pouzdamo u izvještaj iz Dj 9,27, Pavlu je pomogao Barnaba koji je kao ugledni član jeruzalemske zajednice svima pričao o Pavlovu zaokretu koji se dogodio na putu prema Damasku. Bez njega, Barnabe, Pavao vjerojatno ne bi mogao susresti ni Petra ni Jakova. Pavlovu susretu s apostolima na putu je stajao njihov strah i nepovjerenje prema njemu, a moguće je da u trenutku Pavlova boravka u Jeruzalemu drugi apostoli nisu bili nazočni u njemu. S obzirom da nemamo mnogo podataka o kretanjima Dvanaestorice, mogli su biti bilo gdje izvan Jeruzalema. Ako se ponovno pozovemo na Dj 12,1-3, možemo pretpostaviti da su za vrijeme Herodova progonstva kršćana u Jeruzalemu bili samo Petar i Jakov. Nije isključeno da je i sam Petar pobjegao iz Jeruzalema zbog progona. Razlog zašto se nije susreo s ostalim apostolima ostaje nam nepoznat, ali je na temelju Pavlova kazivanja sigurno da se susreo samo s dvojicom apostola za vrijeme svog prvog boravka u Jeruzalemu.⁶⁰

Takvo Pavlovo kazivanje koje inzistira na fizičkoj udaljenosti između njega i jeruzalemskih apostola ima jasne teološke namjere. Ono što se s Pavlom dogodilo, njegovo gorljivo naviještanje vjere koju je do malo prije progonio, nije plod djelovanja apostola i njihova vjerovjesništva, nego izravnoga Božjega zahvata u Pavlov život. Iako nije imao izravnu vezu s Crkvama u Judeji, on je postao jedno s njima zajedničkom vjerom u evanđelje, u Božji eshatološki, definitivni zahvat u Isusu Kristu.⁶¹

Pavao se iz Jeruzalema vratio u Siriju i Ciliciju i uglavnom je ostao nepoznat Crkvama u Judeji.⁶² Njihove molitve Bogu u retku 1,24 pokazuju da je Pavao postigao uspjeh u svom novom zvanju da ugoditi Bogu. Vrhunac prvog dijela Pavlove poslanice, njegova autobiografskog govora predstavlja činjenica da Pavao svoje evanđelje nije primio iz ljudskog izvora nego izravno od Boga. To ne znači da je Pavao djelovao odvojeno od Jeruzalema jer je bio buntovnik ili se nije slagao s Jeruzalemom. Iz odnosa njegova prošloga i sadašnjega života vidljivo je da svoje evanđelje ne želi povezati s ljudskim izvorom. I bez odnosa s apostolima on naviješta vjeru vjeru koju je do jučer progonio, istu vjeru koju su naviještali i ostali apostoli.

⁶⁰ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 53-57.

⁶¹ Usp. P. E. Koptak, *Rhetorical identification*, 103.

⁶² Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 392.

Pavlova autobiografija završava scenom sklada, dogovorom između Pavla i Jeruzalema o načinu djelovanja među Židovima i poganima. Radilo se o Jeruzalemskom saboru koji se dogodio četrnaest godina nakon prvog Pavlova posjeta Jeruzalemu. Pavao o njemu pripovijeda kao o raspravi usredotočenoj na obrezanje i neobrezanje (usp. 2,1-10). Takva usredotočenost proizlazi iz njegova zanimanja za ono što se događa u Crkvama Galacije. Kao što onda Jeruzalem nije tražio da se Pavlov pratitelj Tit obreže, premda je bio Grk, tako se ni sada ne može tražiti obrezanje za one koji iz pognastva prigrlljuju vjeru u Boga po Isusu Kristu.⁶³

U autobiografskom dijelu Poslanice u 1,11 - 2,10 Pavao opisuje svoj predkršćanski život i početke svoje kršćanske opredjeljenosti i zauzetosti. Svekoliko njegovo kazivanje usredotočeno je na njegov odnos s jeruzalemskim apostolima i čini se da želi pojasniti svoj odnos s njima i palestinskim kršćanima. U ovom dijelu Poslanice Pavao ističe nekoliko stvari. Prvo, naglašava rijetkost svojih kontakata s apostolima i nakon iskustva Božjega poziva i svoje nepoznavanje jeruzalemske Crkve. Drugo, naglašava ravnopravan odnos s ranijim apostolima tj. činjenicu da im nije podređen, iako oni imaju reputaciju poznavanja povijesnoga Isusa. Zabrinut je za vjernike koje je svojom aktivnošću u Galaciji pridobio za Krista, odnosno za moguću uzaludnost svoga vjerovjesništva koje je ugroženo utjecajem kršćana iz židovstva. Naviještanje Krista nije uniformno, a razlike u naviještanju nipošto ne dokidaju jedinstvo vjere onih koji su povjerovali navještaju. Navještaj Židovima i poganima ne može nikako biti isti. U tomu je trebalo postići suglasnost s jeruzalemskom zajednicom. Ona je u Pavlu uspjela prepoznati vjerovjesnika za pogane. To prepoznavanje i priznanje Pavlova vjerovjesništva nije mu toliko bitno zbog njega samoga, koliko zbog onih koji su prihvaćali vjeru na temelju njegova navještaja, konkretno zbog Galaćana. Apostoli su dozvolili, složili se s Pavlovim načinom postupanja, ali su od njega tražili da se sjeća siromaha, očito jeruzalemske Crkve, odakle je sve krenulo i proširilo se po svijetu. Središnja točka dogovora ticala se izravno (ne)obrezanja, a ustvari se radilo o prepoznavanju i priznanju milosti koja je udijeljena Pavlu, odnosno o Božjem milosnom postupanju, kako u prilog Izraela, tako i u prilog pogana. Po Pavlu je Božja milost ponuđena i poganima, onima koji nemaju i nisu spremni na obrezanje. U svom autobiografskom govoru Pavao se

⁶³ Usp. P. E. Koptak, *Rhetorical identification*, 103.

najviše usredotočio na činjenicu da ni apostoli u Jeruzalemu nisu tražili obrezanje od svih, odnosno da su se složili da obrezivanje nije potrebno za kršćane iz poganstva kao uvjet pripadnosti ili naknadnog uključenja u Božja obećanja i blagoslove dane Abrahamu.⁶⁴

Zahtijevati obrezanje od svih, Pavao izjednačuje s porobljavanjem i ropstvom. Takav se govor pojavljuje i u 2 Kor 11,20 u kontekstu lažnih učitelja. Ropstvo je u suprotnosti sa slobodom koju je Krist darovao. Pavao govori o sebi kao o onomu koji se nije pokorio onima koji su ga htjeli porobiti. U retku 2,4 koristi riječ porobljavanje u prvom licu množine. Time i sebe označava kao kršćanina iz poganstva, premda *de facto* to nije, stavljajući u prvi plan djelovanje kršćana iz židovstva, tj. lažne braće, kako ih naziva, koja hoće oduzeti slobodu kršćanima iz poganstva u kojoj ih je on ukorijenio svojim navještajem. Takvo suprotstavljanje Pavao prikazuje kao sukob ljudskog i božanskog autoriteta. On je na strani božanskog autoriteta i podvrgava se samo njemu. Kad bi se pokorio lažnoj braći, izdao bi svoju odanost Kristu i kompromitirao slobodu u Njemu. Lažna se braća svojim zahtijevima žele više svidjeti ljudima nego Bogu. Pavlov govor protiv njih u funkciji je očuvanja Galaćana u vjeri koju su zadobili njegovim navještajem. Uljezi u galatske Crkve izopačuju evanđelje čiju srž sačinjava milosna Božja ponuda spasenja svima pod istim uvjetima. Zagovornici obrezanja odvedu u ropstvo ljudskom autoritetu, a Pavao, s druge strane, predstavlja opredjeljenje za Božju milost i nezasluženu ponudu spasenja kakva je ponuđena u onome što je Bog učinio u Isusu Kristu. Biti na strani Pavla znači biti na strani evanđeoske slobode i istine (usp. 2,5), a podvrgavanje obrezanju ne samo da dovodi do sviđanja ljudima, nego i do porobljavanja. I Pavlu je jednako kao i Petru povjereno evanđelje Božje milosti i spasenja u Isusu Kristu. U tomu smislu i obrezani i neobrezani imaju jednak položaj. Pavao se bori za vjeru Galaćana, za njihovo zajedništvo s Bogom bez posredništva židovstva. Zajedništvo s Bogom nije uvjetovano etničkom pripadnošću ni obrednim praksama, nego samo vjerom u Božje obećanje i njegovo milosno djelovanje. To je Pavlu na srcu kada govori o sebi kao uzoru istinskog prijanjanja uz evanđelje.⁶⁵

⁶⁴ Usp. J. B. Tyson, *Paul's Opponents in Galatia*, 246-247.

⁶⁵ Usp. P. E. Koptak, *Rhetorical identification*, 103-106.

Pružanjem desnica, Crkva u Jeruzalemu potvrdila je različite načine pristupa Bogu, jedan koji vrijedi za one iz židovstva a drugi za one iz poganstva.⁶⁶

Nastavljajući svoj autobiografski govor, Pavao govori o Antiohijskom slučaju (2,11-21) o kojemu u Djelima apostolskim nema niti riječi. Petar je došao u Antiohiju i pod utjecajem Jakovljevih poslanika iz Jeruzalema počeo se povlačiti od evanđeoske slobode na koju je prethodno pristao na Jeruzalemskom saboru. Pavao ga prekorava i svojim ukorom iznosi svoju apostolsku svijest kojom se suprotstavlja pogrešnom tumačenju temeljne istine evanđelja, bez obzira od koga ono dolazilo, čak ako dolazi i od prvaka Dvanaestorice.⁶⁷ Istina evanđelja se praktično živi zajedništvom stola između kršćana iz židovstva i poganstva. Zahtijevati da i pogani poštuju židovske obredne propise, da se prilagođuju Židovima, značilo je nijekati temeljnu istinu evanđelja. Pavlovo prisjećanje na Antiohijski slučaj u funkciji je isticanja njegove glavne misli, da se, naime, opravdanje, ispravan odnos s Bogom ne postiže Zakonom, nego samo vjerom. Opravdanje ne ovisi o obrezivanju i nije plod poštivanja Zakona, posebno ne onih odredbi kojima se Židovi razlikuju od svih drugih.⁶⁸ Pavla je mučilo ne samo to što će neki biti porobljeni od Zakona, već što je taj broj iznimno brzo rastao. Borba za istinsko evanđelje obilježava cijelu Poslanicu.⁶⁹

Pavao se suprotstavlja uskom, nacionalnom i rasnom razumijevanju Božjeg obećanja i Zakona. Poslušnost Zakonu u židovstvu nikada se nije smatrala sredstvom za ulazak u zajednicu. Postizanje tog posebnog odnosa s Bogom je više bila stvar održavanje savezničkog odnosa s Bogom. On ne negira savez ili Zakon kao izraz saveza s Bogom, ali se suprotstavlja i savezu i Zakonu koji su ograničeni nacionalnim okvirima.⁷⁰ Čovjek nije i ne može biti opravdan djelima, ni onima koje zahtijeva Zakon, ako se ta djela ne izvrše u duhu vjere u Krista. Duhovni učinak Zakona na grješnika je svijest o grijehu, a posebno se vidi u Gal 3,23 gdje je Zakon prikazan u funkciji pripreme dolaska do Krista. Vraćajući se poštivanju Zakona u

⁶⁶ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 68.

⁶⁷ Usp. M. W. Jacobus, Paul and His Teaching in Galatians 2:11-21, u: *The Biblical World*, 24 (1904) 5, 351.

⁶⁸ Usp. J. B. Tyson, Paul's Opponents in Galatia, 248.

⁶⁹ Usp. I. Dugandžić, *Upoznajmo Bibliju, narod Božji i njegovo Sveto Pismo*, Glas Koncila, Zagreb, 2011., 380.

⁷⁰ Usp. H. Räisänen, Galatians 2.16 and Paul's Break with Judaism, u: *New Testament Studies* 31 (1985.) 4, 543-544.

uskim nacionalnim okvirima, Petar je prestupio božansku namjeru i svrhu Zakona. Po njoj sam Zakon svjedoči svoju beskorisnost u smislu sredstva spasenja. Sam Zakon dovodi do uvjerenja da se pomoć u spasenju treba tražiti od Boga koji ju je ponudio u Isusu Kristu. Spasenje je svakako Božje djelo i djelo ljudske suradnje s Božjom milošću, a nipošto (ne)opsluživanja zakonskih odredbi.

2.2. Književni kontekst

Pavao je svoj način govora u poslanicama prilagođavao sastavu i situaciji zajednice kojoj piše. Na taj način je htio ostati povezan sa svojim zajednicama. On ne piše teološke rasprave u svojim poslanicama, već implementira evanđelje u stvarni život. Ne boji se ni mjenjati grčke obrasce pisanja pisma. Mogli bismo ga nazvati kreatorom nove poslanične kršćanske književne vrste.⁷¹

Kao i većina onodobnih propagatora određenih ideja, Pavao poznaje i služi se govorničkim nastupom. U klasičnom govorništvu postojala su tri načina nastupa. Prvi je sudski govor, koji se koristi u obrani i optužbi; drugi je deliberativni, a koristi se u političkim skupovima i vijećanjima; treći je demonstrativni govor, koji se upotrebljalo u proslavama, oprostajnim govorima, ukorima, biranjem između dva puta, itd. U redcima 1,13-14 uočavamo značajke demonstrativnog govora.⁷² Kada govorimo o cijeloj Poslanici, onda prevladavaju značajke obrambenog ili sudskog govora. Uzrok takvog govora koji Pavao rabi njegovim protivnicima pred kojima mora braniti istinu evanđelja. Uporabom sudskog govora, Poslanica bi bila podijeljena na sedam dijelova. U ovom dijelu rada proučavam retke 1,11 - 2,14 koji pripadaju onim što se naziva *narratio* - pripovijedanje u sklopu govorničkog nastupa i retke 2,15-21 koji pripadaju tvrdnji - *propositio*.⁷³ *Narratio* prikazuje činjenice koje predstavljaju pozadinu problema i koje su svima jasne i prihvatljive. Taj prikaz mora biti kratak, jasan i vjerojatan, uvjerljiv. Ništa bitno ne smije biti izostavljeno. U *propositio* – postavci govornik jasno i kratko izriče tezu o kojoj će raspravljati.⁷⁴ U helenističko-rimskoj kulturi, u vrijeme kada nastaje Novi zavjet, retorika je bila od

⁷¹ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 23-28.

⁷² Usp. A. Popović, *Načela i metode za tumačenje Biblije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., 106.

⁷³ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 387.

⁷⁴ Usp. J. M. O' Connor, *Paul the Letter-Writer*, The liturgical press, Collegeville, 1995., 74.

iznimne važnosti. Njezin smisao je bio uvjeriti slušatelje i prouzrokovati djelovanje.⁷⁵

U prvom dijelu poslanice, tj. u prva dva poglavlja, koji su ujedno i dogmatski dio poslanice, dominiraju indikativi kao činjenična stanja. Oni nam pokazuju kako je Bog preko svog Sina donio spasenje svim ljudima. Prema tome, možemo ga nazvati spasenjskim indikativom, a pojavljuje se kada Pavao govori o svom evanđelju.⁷⁶

2.2.1. Kohezija teksta

Tekst koji obuhvaća retke 1,1 - 2,21 je povezan leksičkim, tematskim i logičnim poveznicama.

Leksičke poveznice nalazimo u Pavlovu spominjanju Krista čak trinaest puta. S Kristom započinje i završava ovaj dio poslanice. Šest puta upotrebljava riječ Χριστός (2:16, 2:17a, 2:17b, 2:19, 2:20 i 2:21), četiri puta se Krist dodaje uz ime Isus, tj. Ἰησοῦ Χριστοῦ (1:12, 2:4, 2:16a, 2:16b), jednom upotrebljava riječ κυρίου (1,19), jednom, također, upotrebljava riječ υἱὸν (1,16), te jednom upotrebljava naziv υἱοῦ τοῦ θεοῦ (2,20). Prva dva spominjanja Krista u ovom dijelu odnose se na Pavlovo dokazivanje pravovjernosti svoga evanđelja. Sam Krist mu se objavio, ili mu ga je objavio Bog kao svoga Sina, a on se trudio promatrati svoj život u povezanosti s Kristom. Pavlovska pobožnost je kristocentrična. Povezanost s Kristom rezultira slobodom na koju Pavao apelira u 2,4. Zatim, u dijelu 2,16-20 Pavao govori o Kristovoj sveobuhvatnosti, kao prostoru koji je ispunjen Kristom. On je za Pavla živi i proslavljeni Krist, koji prebiva u svakom vjerniku. Redak 2,20 ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός označava vrhunac Pavlovog percipiranja Kristove pristunosti u čovjeku. Iako možda rečenica djeluje individualno zbog govora u prvom licu, ona se može primjeniti na sve ljude. Izraz ἐν Χριστῷ predstavlja prostor koji je Krist omogućio, u kojem djeluje i u kojem su vjernici povezani, pod njegovom zaštitom. Osim mistične povezanosti, može se govoriti i o povijesnoj određenosti Kristom i njegovim djelom spasenja po križu. Pavao naglašava da pojedinac nikad ne gubi svoju individualnost u odnosu sa Kristom.⁷⁷

⁷⁵ Usp. A. Popović, *Načela i metode za tumačenje Biblije*, 107.

⁷⁶ Usp. V. Burić, *Sveti Pavao kao pisac*, 97.; Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 414-415.

⁷⁷ Usp. J. Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, 77-80.

Tematske poveznice u tekstu 1,11 - 2,21 omogućuju nam bolji uvid u antiohijski slučaj (2,11-14). U prvom dijelu (1,11-12), Pavao brani svoje evanđelje. On nije naučio evanđelje u školi ili od nekog posrednika, nego izravnom objavom Isusa Krista. Cole smatra da Pavao ovdje želi naglasiti jednaku vrijednost svoga evanđelja onomu koje naviještaju oni koji su poznavali povijesnoga Isusa. Evanđelje nije uvjetovano pripadnošću određenoj skupini, nije određeno ni poznavanjem povijesnog Isusa, nego susretom s Uskrslim. Na taj način Pavao se distancira od judaizanata.

Drugi dio (1,13-14) se bavi Pavlovim životom prije poziva za vjerovjesnika. Ovdje Pavao dokazuje da evanđelje koje spominje u prvom dijelu nije ničim pripravljeno, da nije nikada ni pomišljao naviještati ga, štoviše, bio je njegov žestoki protivnik. Prije događaja pred Damaskom, on nije vjerovao u Krista niti ga prihvaćao kao onoga koji donosi spasenje. Iskustvo susreta s Uskrslim stubokom je promijenilo njegova gledanja i stavove. Kada se ovdje referira na židovstvo vidljivo je da je u njegovu shvaćanju ono nešto drugo od onoga što sam naviješta. On je i kao Židov imao mnoge dobre osobine, ali namjerno spominje i ističe svoju revnost u proganjanju Crkve. Time ističe svoju čvrstu pripadnost židovstvu. Kaže da je više od svojih vršnjaka prihvaćao i služio otačkim predajama. Namjerno naglašava upravo ono što će na kraju smatrati nebitnim poradi Krista. Time se praktički najavljuje treći dio (1,15-24).

U trećem dijelu Pavao govori o onomu što mu se dogodilo na putu za Damask i o svom prvom odlasku u Jeruzalem. U prvom planu je Božja milost koja je s njim od samoga početka njegova života. Objavio mu se uskrsli Krist i pozvao ga za vjerovjesnika upravo poganima, što je Pavao i ostvarivao pod utjecajem djelovanja Duha Svetoga. Najprije je otišao u Arabiju, u pustinju. Nakon toga prvi put nakon Damaska odlazi u Jeruzalem da bi se susreo s Kefom. Vjerojatno je od njega htio upoznati ovozemaljski život Krista, njegova djela i nauk. Očito je da Pavao respektira one koji su poznavali povijesnoga Isusa, posebno onoga kojega sam Isus postavio za prvaka među Dvanaesticom.

Peti dio (2,1-10) govori o drugom Pavlovu odlasku u Jeruzalem nakon određenog vremenskog razmaka i o njegovu odnosu sa stupovima jeruzalemske Crkve. Spominje lažnu braću, očito judaiste koji žele ograničiti kršćansku slobodu

zbog čega je pun bijesa. Oni koji traže povratak Zakonu, njegovo obdržavanje kao uvjet istinske pripadnosti Kristu uzrokovat će nesuglasice između prvaka apostola i Pavla u slijedećem dijelu. Uvjeren je da oni koji su poznavali Isusa u ovozemaljskom životu nemaju nikakva povlašteni položaj pred onima koji su susreli i upoznali uskrsloga Krista. Pavlov navještaj evanđelja poganima prihvaćen je kao pravovjeran od jeruzalemske Crkve, a Jakov, Kefa i Ivan, stupovi te Crkve, pružaju mu desnicu u znak odobravanja. Pavao treba vjerovjesnički djelovati među neobrezanima, a Petar među obrezanima.

Slijedi šesti dio (2,11-14) u kojem dolazi do sukoba između Petra i Pavla. Judaisti na koje Pavao upozorava u prethodnom dijelu zaveli su Petra i Barnabu u Antiohiji. Oni dolaze iz Jeruzalema, poslani su u Antiohiju od Jakova. Miran i složan život koji je prethodno bio dogovoren pretače se u dvoličnost.

Pavao izlaže sve ove teme kako bismo što bolje shvatili posljednji, sedmi dio (2,12-21) u kojem donosi teološko izlaganje o Kristu i Zakonu. Za Pavla je Krist jedini put spasenja.⁷⁸

Logičke poveznice Pavao proteže kroz cijeli dio 1,11 - 2,21. Prvo dokazuje da je evanđelje primio od Isusa, potom ulazi u zajedništvo sa stupovima Crkve, da bi u primjeru sukoba s Petrom dao primjer Galaćanima kako se pristaje uz evanđelje, a sve zaključuje svojom teologijom o odnosu Krista i Zakona. Sve je usmjereno pouci Galaćana da se odmaknu od ropstva Zakona i da ne dopuštaju nikomu da ih udalji od evanđelja koje im je on navijestio.

Kao i uvijek, Pavao svoj govor potkrepljuje vlastitim iskustvom. Zavedenost Galaćana od strane judaista tumači kao vraćanje u ropstvo i svojim osobnim primjerom pokazuje što znači robovati Zakonu. I on je bio Židov i slijedio je židovske predaje i tumačenja, ali je u susretu s Uskrslim počeo drugačije shvaćati svoju pripadnost židovstvu. Iako novi put kojim je krenuo još nije bio odvojen od židovstva, kao danas, Pavao shvaća da ga nije moguće potpuno strpati u okvire židovstva. Na njemu se mogu zajedno naći i Židovi i pogani. Naglašavanje samo Zakona i njegovih odredbi vodi u ropski odnos s Bogom. Pavao jasno kori takve stavove. Ne samo da su Galaćani, koji su uglavnom bili iz poganstva, zabludili popuštajući judaistima, nego takvo ponašanje pronalazi i kod samoga Petra. Zato i

⁷⁸ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 45-82.

donosi primjer Petra koji je poput njega bio Židov, koji je shvatio da novi put ide korak dalje od židovstva, ali koji je i sam pao pod utjecaj judaizanata i vraćao se odredbama Zakona. Ako je Zakon u središtu života vjernika, onda je Kristova smrt uzaludna. Ta smrt pokazuje beznađe služenja Zakonu.

Svekoliki Pavlov govor tvori koherentnu cjelinu koja ima i svoju logiku usmjerenu pouci Galaćana. Premda žestok u stavovima i napadan u tonovima kojima izlaže ovu Poslanicu, Pavlova briga i ljubav za Galaćane je neupitna. Svojim autobiografskim govorom samo želi potaknuti Galaćane na ispravan put prema spasenju i odvratiti ih od otpada od evanđelja koje im je on osobno navijestio. Neko drugo evanđelje različito od onoga koje im je on navijestio i ne postoji, zapravo i nije evanđelje.

3. STRUKTURA TEKSTA I NJEGOVO TUMAČENJE

Stanje u galatskim Crkvama Pavao želi jasno pokazati svojim odnosima s apostolskim prvakom Petrom. U odlomku 2,11-14 govori o Antiohijskom slučaju, odnosno o svom sukobu s Petrom zbog njegova prijetvornog ponašanja. Sukob s Petrom plod je judaiznatskog djelovanja u Antiohiji pod čiji su utjecaj potpali i Galaćani. U ovom dijelu rada analizirat ću neke pojedinosti tog sukoba, njegove uzroke, posljedice, opravdanost i neopravdanost djelovanja pojedinaca.

3.1. Tekstualna analiza

Iz Dj 18,22-23 doznajemo da je Pavao iz Jeruzalema otišao u Antiohiju, gdje se zadržao neko vrijeme, nakon čega je proslijedio u galacijsko područje. Zajednica u Antiohiji podržavala je i pomagala njegovo vjerovjesničko djelovanje u poganskim područjima. Premda govori o Pavlovu boravku i djelovanju u Antiohiji, Luka nam ne donosi izvještaj o sukobu Pavla i Petra u toj zajednici.⁷⁹ Moo sugerira da je Petar išao u Antiohiju neposredno nakon Pavlova prvog misijskog putovanja. Možda je to bio

⁷⁹ Usp. A. Rebić, Sveti Pavao, progonjeni sužanj Kristov, u: *Crkva u svijetu*, 9 (1974.) 1, 19.

tzv. inspekcijski posjet Antiohiji kojim je jeruzalemska Crkva provjeravala prirodu kršćanskog pokreta u gradovima dijaspore (usp. Dj 8,14; 9,32).⁸⁰

Svakako, na temelju uporabljenog glagola ἦλθεν možemo zaključiti da je Petar prethodno došao u Antiohiju i da je tamo već boravio određeno vrijeme. Za vrijeme toga boravka, najprije se pridržavao njezina načina prakticiranja vjere u Krista, blagovao je s kršćanima koji su bili poganskoga porijekla i neobrezani, a onda je naglo odstupio od takvog načina prakticiranja vjere. Kada se to točno dogodilo Pavla uopće ne zanima.⁸¹ On uopće ne spominje neke kronološke podatke, nego donosi ovo izvješće kao primjer Galaćanima za ono što se s njima događa, upozorava ih na opasnost koja im prijete ako popuste judaizantskim uvjerenjima i zahtjevima koje pred njih postavljaju. Njegov odnos s Petrom u Antiohiji primjer je njegova odnosa i stava prema judaizantskim navjestiteljima općenito.

Pavao naglašava svoj odvažan i energičan nastup protiv Petra, svoj odgovor na njegov način postupanja. Nije se libio izravno mu se suprotstaviti, ukoriti ga licem u lice. Razlog takvom Pavlovu postupku nalazimo jasno izrečen na kraju prve rečenice.⁸² Petar je za Pavla bio κατεγνωσμένος, vrijedan osude zbog krivoga načina postupanja. On je prema onomu što kazuje Luka u Dj 10 pod utjecajem Božje objave došao do uvjerenja da i pogani mogu biti dionici vjere u Krista, ne držeći se pri tomu židovskih predaja i običaja o čistim i nečistim jelima. Pokrstio je satnika italske čete Kornelija, dakle poganima, shvativši da Bog nije pristran nego da mu je u svakom narodumio onaj koji se Boga boji i čini pravdu. I na jeruzalemskom saboru o kojemu Pavao izvještava neposredno prije Antiohijskog incidenta Petar je prihvatio Pavlov način postupanja, njegovo prihvaćanje pogana u kršćansku zajednicu bez prethodnog prolaska kroz židovstvo. Sada se u Antiohiji počeo drugačije ponašati te ni on, premda prvak među Dvanaesticom, kojega sam Krist postavio kao prvaka, nije nepogrješiv i ne može izbjeći Pavlov ukor.⁸³

Prikazom ovoga sukoba Pavao jasno ističe svoju nezavisnost o Petru i ostalim vjerovjesnicima jeruzalemske Crkve. Njihov tradicionalizam i pokušaj judaiziranja pogana koji prihvaćaju Krista nipošto ne spada u okvire Pavlova poimanja evanđelja. Čak ni Petar, ako odstupa od onoga što Pavao smatra istinom evanđelja, ne može

⁸⁰ Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 145.

⁸¹ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 71-72.

⁸² Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 145.

⁸³ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 72.

izbjeći Pavlov ukor, a kudikamo više oni koji se pozivaju na njega i njegov način posupanja, kako to čine uljezi u galatske Crkve. Življenje istine evanđelja određuje poštovanje prema drugim osobama, a nipošto njihovo prekrajanje evanđelja s nakanom da se svide ljudima i ljudskim predajama.⁸⁴

Priprema hrane i obdržavanje zakonskih odredbi o čistim i nečistim jelima važan je čimbenik židovstva u Jeruzalemu i dijaspori. Neki su kršćani iz židovstva to smatrali ključnim i za kršćanstvo. Zajedništvo stola bilo je u židovstvu izrazom jedinstva, jednakosti, prihvaćanja, zajedništva i bliskosti unutar židovske zajednice saveza, ali samo unutar nje. Neki su se kršćani iz židovstva teško odricali svojih tradicionalnih koncepcija i kršćanstvo su gledali samo kao novi izraz i življenje židovstva. To je za Pavlovo poimanje vjere u Krista stvaralo poteškoće.

Petar je, prema Lukinu izvješću u Dj 10,9-23 dobio slikovitu i jako poučnu lekciju o nevažnosti židovskih zakona o hrani na krovu u Jopi (Dj 10,9-23). To je potvrdio i na Jeruzalemskom saboru, kako o njemu govori Pavao. Došavši u Antiohiju, toga se pridržavao i redovito je jeo s kršćanima iz poganstva, ne dijeleći Kristove vjernike na one iz židovstva i one iz poganstva. Mogao je znati da je i Isus bio kritiziran zbog toga što se družio i jeo s onima kojima je to židovski Zakon priječio (usp. Mk 7,1-8; Lk 15,2). I Petar je, u skladu s sporazumom postignutim u Jeruzalemu (2,1-10) i priznajući da kraljevstvo Božje nije regulirano pravilima jela i pića (usp. Rim 14,17), živio kršćansku slobodu koja se očitovla u zajedništvu stola s kršćanima iz poganstva, prihvaćajući da se ljudi u Kristu ne dijele na temelju porijekla i predaja, nego da ih određuje jedino istinska vjera u ono što je Bog izveo u svome Sinu. Petar svojim ponašanjem nije spadao u one koje Pavao naziva lažnom braćom (2,4), koji su dijelili ljude na temelju obrezanja ili neobrezanja. I na Jeuzalemskom saboru je stao na Pavlovu stranu, premda kako se vidi iz Antiohijskog slučaja, ne posve uvjereno i zauzeto.⁸⁵

U retku 2,12 Pavao govori da je Petar s poganima συνήσθην – blagovao, jeo prije nego su u Antiohiju došli neki Jakovljevi poslanici. Ovim glagolom Pavao označava zajednički objed, ali i Gospodnju večeru koja je bila obilježje prvih kršćanskih zajednica.⁸⁶ Kršćani su živjeli apostolsku predaju o Gospodnjoj večeri, u

⁸⁴ Usp. J. A. Fowler, *A Commentary on the Epistle to the Galatians*, P. O. Box, Fallbrook, 2006., 68.

⁸⁵ Usp. *Isto*, 70-71.

⁸⁶ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 73.

njoj su susretali njega proslavljenoga, uskrsloga i živjeli dioništvo na njegovu spasiteljskom djelu. U kruhu koji su zajedno lomili i vinu koje su pili doživljavali su zajedništvo sa svojim Gospodinom. Slavlje euharistije promoviralo je i ostvarivalo jedinstvo zajednice.⁸⁷ Na temelju Lukina opisa Jeruzalemskog sabora u Dj 15,7, Bog je najprije izabrao Petra da propovijeda evanđelje među poganima. Za Luku je važno pokazati da sve polazi iz Jeruzalema. Prema Pavlu, međutim, stvari se nisu odvijale tako. Petar je doista za vrijeme boravka u Antiohiji prihvatio i živio pratkiciranje vjere kršćana iz poganstva. Ipak, nakon što su u Antiohiju došli neki Jakovljevi poslanici, Petar se počeo povlačiti od zajedništva s kršćanima iz poganstva. Prestaje jesti za istim stolom s njima, a nije isključeno da prestaje i slaviti euharistiju zajedno s njima. Ne znamo točno tko su bili Jakovljevi poslanici i zašto su imali toliko velik utjecaj na Petra. Najvjerojatnije ih je Jakov osobno poslao, ali možemo pretpostaviti da su i samostalno dolazili iz njegova kruga tj. iz jeruzalemske Crkve. Oni očito nisu prihvaćali ili su drugačije tumačili zaključke Jeruzalemskog sabora.⁸⁸ Pavao ih predstavlja kao οἱ ἐκ περιτομῆς, kao one koji su iz obrezanja, dakle kao pripadnike židovstva, a očito je da se radi o kršćanima iz židovstva.⁸⁹ Možemo ih svrstati u religioznu skupinu fundamentalista, a takvi se služe izravnim i li neizravnim pritiscima, prijetnjama, proglašavajući sve druge koji ne misle kao oni grješnicima ili otpadnicima. Petar je i prema onomu kako ga prikazuju sinoptici bio poznat po svojoj tendenciji kapitulacije pod pritiskom (usp. Mt 26,69-75). To je pokazao i u Antiohiji kada se počeo povlačiti od druženja s kršćanima iz poganstva.⁹⁰

Iz retka 1,13 vidimo da je Pavla posebno smetala činjenica da su se za Petrom povelili i drugi kršćani iz židovstva u Antiohiji. I oni su pristali uz Petrovu prijetvornost, i oni su se počeli dijeliti od kršćana iz poganstva. Pavao je ostao u svom uvjerenju, družio se i branio druženje s kršćanima iz poganstva jer je u tome vidio temeljnu istinu evanđelja u Isusu Kristu. Poput ovaca koje se vodi na klanje, kršćani iz židovstva povelili su se za Petrovim primjerom. I oni su se pridružili prijetvornosti i poštivanju Zakona, smatrajući da je to od ključne važnosti za

⁸⁷ Usp. J. Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, 96-98.

⁸⁸ Usp. A. Rebić, Sveti Pavao, prognjeni sužanj Kristov, 19-20.; Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 73.

⁸⁹ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 73-74.

⁹⁰ Usp. J. A. Fowler, *A Commentary on the Epistle to the Galatians*, 71-72.

kršćanski život.⁹¹ Pavla je najviše razočarao Barnaba, njegov suradnik, jer se i on stavio na stranu Petra. Kršćanstvo je bilo u opasnosti cijepanja ovisno o stajalištu prema zakonskim odredbama i prema porijeklu onih koji su slijedili Krista.⁹²

Pavao u Petru vidi ključnu osobu prijetvornosti jer izrijeком kaže da su se drugi pridružili njemu. Više puta rabi veznik *σύν* kojim naznačuje da su se drugi pridružili Petrovoj prijetvornosti.⁹³ Svi, pa i Barnaba, stali su na stranu Petra najvjerojatnije zbog toga da sačuvaju dobre odnose s jeruzalemskom Crkvom. Ne znamo jesu li se tako ponašali samo za vrijeme dok su Jakovljevi poslanici boravili u Antiohiji, ali ako je i to točno, Pavao ne propušta žestoko se usprotiviti takvoj prijetvornosti.⁹⁴ Evanđeoska istina ne dopušta nikakve lažne kompromise.

Ponašanje prijetvornika Pavao u retku 1,14 označava glagolom *ὀρθοποδοῦσιν* u niječnom obliku. On vidi da na taj način ne hodaju ravno, ne idu ispravnim putem, ne napreduju nego nazaduju u svojoj vjeri.⁹⁵ Njihovo ponašanje ne odgovara Božjem djelu u Kristu. Možemo reći da su u tomu smislu zastranili, zalutali. Pavao se nije dao zavesti, već je bio spreman svojim životom braniti istinu evanđelja. To nije bilo neko drugotno i nevažno pitanje, nije se radilo ni samo o različitim mišljenjima u odnosu na nasljedovanje Krista, već se radilo o stvarnoj i ključnoj istini evanđelja u Isusu Kristu. Božji put je očitovan i dosegao je svoj vrhunac u Isusu Kristu zbog čega se svi prethodni putovi mogu vidjeti kao priprava i mjere se sukladnošću s Kristovim putom. Istina evanđelja je sama osoba Isusa Krista, a ne prijedlozi, postupci i religijske prakse koje Pavao označava kao ljudske predaje. Ponašanje antiohijskih kršćana iz židovstva, Pavlu je to očito, potvrđuje njegovo uvjerenje da se istina evanđelja sastoji u vjerskoj praksi, u konkretnom življenju svojih uvjerenja. Pavao nije mogao tolerirati raskorak između onoga što se vjerovalo i konkretnoga života. To je iskrivljivanje i uništavanje evanđelja, radosne vijesti o Božjoj milosti objavljenoj i učinkovitoj u Isusu Kristu. Takav raskorak uništava i kršćansku slobodu i kršćansko jedinstvo.

Pavao se obraća Petru pitanjem koje smjera na njegovu nedosljednost. Petar, Židov po rodu i vjeri, bio je učenik povijesnog Isusa i primio je Isusov Duh kao

⁹¹ Usp. *Isto*, 72.

⁹² Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 72., 74.

⁹³ Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 149.

⁹⁴ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 74.

⁹⁵ Usp. *Isto*, 75.

kršćanin. Živio je slobodu koju mu je Krist darovao i u slobodi od nekih židovskih zakonskih propisa prakticira kršćanstvo onako kako to čine kršćani iz poganstva. Tako je živio na početku svoga boravka u Antiohiji. Pavao svojim pitanjem i smjera na to. Ako su i on i Petar u Kristovoj slobodi živjeli kao kršćani iz poganstva, oslonjeni na Božju milost, zašto sada poticati ili čak prisiljavati kršćane iz poganstva da se prilagode vršenjima židovskog zakonskih propisa. Ne dokazuju li time da su prethodno pogriješili i da je Krist nužno vezan uz židovstvo?⁹⁶ Pavao ga podsjeća da je živio ἐθνικῶς, dakle, na nežidovski način, barem u smislu druženja s onima koji nisu bili porijekom Židovi i koji nisu bili obrezani.⁹⁷ Sadašnjim ponašanjem Petar pokazuje i na određeni način prisiljava, zavodi kršćane iz poganstva da se prilagode židovskim običajima, čime, barem neizravno, ukazuje da su takve vanjske prakse nužne i bitne za pravi kršćanski život u vjeri i slobodi darovanoj od Krista. Takvim dopunama umanjuju, štoviše dokidaju Božju milost očitovanu u Isusu Kristu. Istina evanđelja je alterantivna i za nju se treba odlučiti, a onda živjeti u skladu s njom.⁹⁸ Time što odbija blagovati zajedno s kršćanima iz poganstva, Petar im na neki način uskraćuje i ne priznaje punopravni status kršćanina.⁹⁹ Zbog toga Pavao smatra da je Petar zavrijedio ukor i bez pridržaja mu ga upućuje.

Čitavom zgodom Antiohijskog slučaja Pavao smjera na Galaćane. Želi ih odvratiti od pristajanja uz judaizantske kršćane i sačuvati u Kristovoj slobodi, uvjeriti ih da su i oni dionici blagoslova obećanih Abrahamu i da za dioništvo u tim blagoslovima i obećanjima nije potrebno prethodno biti Židov i prihvatiti židovstvo. Od Pavla su primili takvo evanđelje, njemu su povjerovali i svako odstupanje od njega znači izdaju i prijetvornost u ostvarenju ispravnih odnosa s Bogom.

3.2. Literarna analiza

Odlomak o Antiohijskom slučaju u Gal 2,11-14 nije samostalan i izoliran, nego je dio cjeline Pavlove poslanice. Pavlove poslanice su prva kršćanska literatura za koju znamo. Svrha im je odgovriti na trenutačne probleme u zajednicama koje je

⁹⁶ Usp. J. A. Fowler, *A Commentary on the Epistle to the Galatians*, 74.

⁹⁷ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 75.

⁹⁸ Usp. J. A. Fowler, *A Commentary on the Epistle to the Galatians*, 74.

⁹⁹ Usp. R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, 76.

Pavao priveo vjeri. „Pavao nije sustavni teolog, nego evangelizirajući propovjednik.“¹⁰⁰ Za njega postoje jasne indikacije da je mogao poznavati aramejski i/ili hebrejski i da se služio Svetim pismima židovstva na njihovu izvornom jeziku.¹⁰¹ Tumačio ih je u svjetlu Kristova događaja, a nerijetko i prilagođivao svojim uvjerenjima i namislama, kao što su u to vrijeme činili židovski tumači.¹⁰² Pavao piše svoje poslanice na grčkom jeziku, kojeg poznaje prilično dobro, kako bi jasno i izravno prenio svoju poruku čitateljima.

Ovaj odlomak napisan je narativnim stilom u prvom licu.¹⁰³ Betz karakterizira retke 10-11 kao prijelazne, koji uvode u pripovijedanje. On smatra da Gal 1,12 - 2,14 pripadaju naraciji, koja kao dio govora, retoričkog nastupa navodi činjenice relevantne za određeni slučaj. Pavlovo se pripovijedanje, po njemu, potpuno podudara s propisima retoričke naracije, što znači da je kratko, jasno i vjerodostojno. Pavlova naracija, kako je Betz razgraničava, ima vrlo nagli završetak. Sukob u Antiohiji se ne može riješiti niti jednim retoričkim pitanjem koje Pavao upućuje Kefi. Naracija nije uvjerljiva po pitanjima koja postavlja nego po iznošenju svima prihvatljivih i poznatih činjenica.

Možemo se zapitati predstavlja li ona činjenice o kojima se moraju izjasniti Galaćani kao sudsko tijelo, čime bi ulazila u okvir sudske retorike. Pavlov izvještaj nije baziran na nekom zakonskom pitanju, nego na načinu djelovanja koje predlaže Galaćanima. Pred njih stavlja dva načina djelovanja koje mogu odabrati. Pavao izvještava o događajima iz svoje prošlosti kako bi Galaćanima preporučio i uvjerio ih u vlastiti smjer ponašanja i kako bi ih obeshrabrio da prihvate promjene na koje ih protivnici pozivaju. To bi značilo da Pavlov govor Galaćanima pripada više deliberativnom, nego sudskom retoričkom nastupu. U tomu slučaju sve je usmjereno tomu da nagovori Galaćane da donesu odluku koju on želi. Odluka Galaćana za Pavlov navještaj evanđelja svrha je i cilj svekolikog Pavlova razmišljanja i uvjeravanja.¹⁰⁴

¹⁰⁰ R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 6.

¹⁰¹ Usp. *Isto*, 35.

¹⁰² Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 63.

¹⁰³ Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 141.

¹⁰⁴ Usp. J. Smit, *The Letter of Paul to the Galatians: a Deliberative Speech*, u: *New Testament Studies* 35 (1989.) 1, 2-3., 12., 23., 25.

Naracija o Antiohijskom slučaju puna je nepoznanica. Nije jasno je li se on dogodio prije ili poslije Jeruzalemskog sabora koji je Pavao prethodno opisao u 2,1-10. Za razliku od specifičnih kronoloških znakova u 1,18 - 2,10: „onda nakon tri godine“ (1,18), „Zatim“ (1,21), „Zatim nakon četrnaest godina“ (2,1), ova je naracija povezana sa svojim kontekstom samo nejasnim izričajem ὅτε δὲ - a kada u 1,11. Zbog takvog različitog prijelaza i zbog toga što je jednostavnije objasniti Petrove postupke ako se incident u Antiohiji dogodio prije Jeruzalemskog sabora, neki tumači smatraju da opis u 2,11-14 ne prati kronološki redosljed, odnosno da je naknadno ubačen. Ipak, jezik koji Pavao rabi u kritiziranju Petra zbog prijetvornog ponašanja, zbog djelovanja protivnog istini evanđelja, ima više smisla ako se scena dogodila nakon Jeruzalemskoga sabora. Štoviše, vremenski izričaj ὅτε δὲ, iako nije toliko eksplicitan kao Pavlove ranije kronološke odrednice, ipak sugerira da ova scena kronološki slijedi ono što joj prethodi. Ako su se, kako neki tumače, rasprave na Jeruzalemskom saboru dogodile za vrijeme Pavlova posjeta Jeruzalemu zbog gladi, o čemu pripovijeda Luka u Dj 11,27-30, onda se Antiohijski slučaj trebao dogoditi negdje između tog posjeta i pisanja Galaćanima, neposredno pred Jeruzalemski sabor (Dj 15).¹⁰⁵ On bi tada bio i povod okupljanja na sabor u Jeruzalemu. Ipak, u Pavlovu slijedu pripovijedanja slučaj se dogodio nakon sabora, što mu daje još veću izražajnu moć. Unatoč dogovoru, Petar bi se ponašao suprotno, ponesen konkretnom situacijom. Pavao ne dopušta takvo prigodno ponašanje u ime istine evanđelja oko koje su se svi složili.

Svakako, Antiohijski slučaj je za Pavla prijelomni događaj koji određuje njegovo postupanje. Kršćanima iz poganstva ne treba nametati ništa dodatno osim vjere u Božje spasenje u Isusu Kristu. Po toj vjeri oni su dionici Božjih obećanja i njegove povijesti spasenja koja je započela s Izabranim izraelskim narodom. Ta je povijest od početka bila usmjerena svome vrhuncu koji Pavao prepoznaje u Isusu Kristu. Po njemu i u njemu spasavaju se ne samo pogani, nego i sami Izrael koji u vjeri u Krista postiže svoju zrelost. Vraćati se na ono prije znači zaniijekati i dokinuti Božju postupnost u postupanju s čovječanstvom, njegove nakane i povijesni način ostvarivanja spasenja.

¹⁰⁵ Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 141-142.

3.3. Povijesna pozadina teksta

Pavao u ovom odlomku stavlja u suodnos židovsku i novonastajuću kršćansku tradiciju. Osnovni problem koji je izložen u formi zajedničkih blagovanja kršćana iz židovstva s kršćanima iz poganstva pripada široj problematici odnosa Židova i pogana koja je u ranoj Crkvi bila vrlo aktualna. Pavao je duboko uznemiren zbog Petrove, a i Barnabine odluke da kao kršćani iz židovstva prestanu blagovati zajedno s kršćanima iz poganstva. U pitanju je rigoroznost židovskih stajališta u odnosu prema poganima, svima drugima koji nisu po porijeklu Židovi. Neki, istina, malo kasniji tekstovi govore o istom problemu. Primjerice, Aristejevo pismo zastupa strogu odijeljenost koju je Mojsije uobličio kao zahtjev za održavanje zakona o hrani. Knjiga Jubileja izrijekom govori o zabrani da Židovi blaguju zajedno s nežidovima. Na tomu tragu nalaze se i Dj 10,28, gdje Petar zastupa stajalište da se kao Židov ne smije družiti sa poganima, konkretno s poganinom Kornelijom. Ipak i u ovom tekstu iz Dj Petar na kraju postupa suprotno odredbama Zakona poradi Božje objave koja mu je pala u dio. Ima dakle razloga zbog kojih ga Pavao u Antiohiji naziva prijetvornim. Petar je pod utjecajem Jakovljevih poslanika odustao od druženja s kršćanima iz poganstva i na taj način potvrdio židovske odredbe i prakse.¹⁰⁶ Njegova bojažljivost pred drugima prisutna je i u evanđeljima (usp. Lk 22,54-62, Mk 14,66-72, Mt 26,69-75 i Iv 18,15-27), kada je zbog straha za vlastiti život zatajio Isusa. Isus je predvidio takvo Petrovo postupanje i obećao da će moliti za njega, da njegova vjera ne bi klonula zbog zatajenja (usp. Lk 22,32). Zanimljivo je spomenuti da je Isus upravo Petra, zajedno s Ivanom, poslao da pripremi sve za Posljednju večeru. Ona se dogodila kao pashalna večera. Prema židovskoj tradiciji, ta je večera sadržavala anamnetski dio iz Pnz 16,3, a za kršćane on se sastojao u spomenu na ono što je Isus učinio sa svojim učenicima.¹⁰⁷ Pitanje je zašto je baš Petar onaj koji je po Pavlu odlučio raskinuti zajedništvo sa poganima, premda je poznao Isusov način postupanja i njegovo zajedništvo i s poganima? Očito je da je Petar bio poznat kao bojažljiva osoba, da je kolebao između potpune opredijeljenosti za Isusa i naslonjenosti na židovske tradicije. Scena o Isusovu hodu po vodi i Petrovu pokušaju da učini isto to jasno ilustrira (usp. Lk 14,22-32). I Pavao poznaje tu

¹⁰⁶ Usp. *Isto*, 142-143.

¹⁰⁷ Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 250., 252.

Petrovu bojažljivost i na njegovu primjeru pokazuje potrebu potpune opredijeljenosti za Isusa.

Ako je Pavao, obraćajući se Petru, želio kritizirati navezanost kršćana na židovstvo, onda njegov govor pogađa bit stanja u galatskim Crkvama. I Galaćani pod utjecajem judaizantskih uljeza kolebaju između potpune oslonjenosti na Isusa kako im ga Pavao navijestio i okrenutosti židovskim praksama i u nasljedovanju Isusa. Petar i ostali kršćani iz židovstva trebali su imati snažan karakter i oduprijeti se iskušenju da ne napuste istinu evanđelja koja je po Pavlu poruka o jednakoj Božjoj otvorenosti svim ljudima. Petrov način ponašanja izražava tipično židovski stav da se pogani na putu do Krista moraju priključiti Židovima, da ih se bez toga treba izbjegavati, da njihovo spasenje u Kristu zavisi o preuzimanju židovskih običaja.¹⁰⁸ Ipak, i Petrovo se ponašanje može donekle razumijeti. Njegov odmak od kršćana iz poganstva mogao je biti i plod njegove opreznosti da ne sablazni svoju braću Židova, kako tumači sv. Jeronim. Možda je na umu imao Isusove riječi „Onomu, naprotiv, tko bi sablaznio jednoga od ovih najmanjih što vjeruju u mene bilo bi bolje da mu se o vrat objesi mlinski kamen pa da potone u dubinu morsku“ (Mt 18,6).

Kontekstualna pozadina ovoga odlomka u Pavlovoj Poslanici jasno nam pokazuje da u središtu Pavlove pozornosti nije njegov odnos s Petrom, nego odnos Galaćana prema njegovu evanđelju. Petar je primjer onoga pred čime se nalaze Galaćani i u što mogu upasti. Prekoravanjem Petra, Pavao zapravo prekorava Galaćane da ne popuste tzv. lažnoj braći i da se ne udalje od istine evanđelja.¹⁰⁹

Nažalost, nemamo nikakvih informacija o tome jesu li ga Galaćani poslušali. Možda je „Pavlova sudbina bila da trajno bude neshvaćen, pa čak i od onih od kojih je s razlogom očekivao podršku i pomoć.“¹¹⁰ Najvjerojatnije su Galaćani ozbiljno shvatili Pavlova upozorenja jer su sačuvali njegov spis, a bez obzira na to Pavao ni po koju cijenu nije prestajao naviještati istinu evanđelja o Božjoj ponudi spasenja svima i pod istim uvjetima, što pokazuje i njegova malo kasnije napisana poslanica Rimljanima. U njoj su prisutne iste teme i motivacije kao i u poslanici Galaćanima, ali u malo smirenijem i trezvenijem tonu. Razlog tomu je što stanje u rimskoj Crkvi nije bilo tako alarmantno kao u galatskim Crkvama. To još jednom potvrđuje da

¹⁰⁸ Usp. D. J. Moo, *Galatians*, 143.

¹⁰⁹ Usp. M. Vidović, *Pavao i njegova misao*, 394-395.

¹¹⁰ Usp. I. Dugandžić, *Pavao svjedok i apostol Isusa Krista*, 63.

Pavao piše svoje spise imajući na umu ne apstraktne i univerzalne, već konkretne i u pojedinoj zajednici nastale probleme.

3.4. Detaljnija analiza ključnog retka Antiohijskog slučaja (Gal 2,12)

Za mnoge autore u Pavlovu prikazu Antiohijskog slučaja najznačajniji je redak 2,12. U njemu je prisutno objašnjenje Pavlova nastupa i izvještaja, ali u njemu su prisutne i mnoge gramatičke poteškoće, kritičko tekstualni problemi i nejasnoće u vidu nekih od uporabljenih riječi. Ovdje se posvećujem tim poteškoćama spomenutog retka u svrhu potkrjepe izloženog tumačenja.

3.4.1. Gramatička analiza

Nijedna od uporabljenih riječi u ovom retku nije bez duboke Pavlove refleksije. Zato ćemo taj redak analizirati najprije morfološki, a potom sinaktički jer ta analiza potkrjepljuje tumačenje koje sam izložila.

3.4.1.1. Morfološka analiza rečenice

Želimo vidjeti ulogu i značenje svake riječi koju Pavao rabi u ovom retku.
πρὸ - prijedlog koji uglavnom određuje imenice u genitivu ili, kao što je ovdje slučaj, određuje glagol u infinitivu koji je određen određenim članom za genitiv. To je način kojim započinje vremenska rečenica, obično ona koja izražava radnju koja prethodi nekoj prošloj glavnoj radnji u nezavisnoj rečenici.

τοῦ - član za genitiv j. srednjeg roda, a odnosi se na glagol u infinitivu aorista koji izražava prošlu radnju prije neke druge prošle radnje.

γὰρ – povezni ili objasnidbeni veznik.

ἔλθειν – glagol ἔρχομαι u infinitivu aorista aktivnog. Izražava radnju dolaženja bez njezine vremenske odrednice, ali zajedno s prijedlogom πρὸ ta se radnja dogodila prije radnje koja je spomenuta u nastavku.

τινας – neodređena zamjenica u akuzativu množine m. r. Pavao ne određuje točan identitet onih koji su se pojavili u Antiohiji dok je tamo boravio Petar. Radi se o „nekima“ koji će u nastavku biti preciznije određeni.

ἀπὸ - prijedlog kojemu pripada imenica u genitivu. U toj uporabi prijedlog označava izvorište, porijeklo, poslanje onih na koje se odnosi, koji ovdje nisu određeni.

Ἰακώβου – vlastita imenica, u genitivu jednine m. roda. U Antiohiji su se pojavili, došli su tamo neki „od Jakova“, poslani su od njega ili se kvalificiraju kao njegovi poslanici. Očito je da se ne radi o Jakovu apostolu koji je u trenutku kada Pavao piše bio pogubljen, nego o Jakovu „Gospodinovu bratu“ koji je u tom trenutku bio pročelnik Jeruzalemske Crkve, koji se spominje kao onaj kojega je Pavao vidio kada je bio s Petrom u Jeruzalemu i koji je bio nazočan na Jeruzalemskom saboru.

μετὰ - sastavni veznik „s“. Radi se o zajedništvu s nekim ili nečim.

τῶν – određeni član u genitivu množine, zahtijeva ga veznik ili prijedlog μετὰ.

ἔθνων – imenica u genitivu množine sr. roda. Zajedništvo je ostvareno s narodima, onima koji nisu Židovi, koji iz njihove perspektive ne pripadaju Božjemu narodu.

συνῆσθιεν – glagol συνεσθίω u indikativu imperfekta aktiva 3. l. jd. Nije naznačen subjekt glagola, ali je izražena trajna radnja zajedničkog blagovanja s nekim.

ὅτε – vremenski veznik.

δὲ - suprotni veznik.

ἦλθον – glagol ἔρχομαι u indikativu aorista aktiva 3. l. mn. Referira se na prethodno spomenuti dolazak onih koje je Jakov poslao u Antiohiju.

ὑπέστελλεν – glagol ὑποστέλλω u indikativu imperfekta aktiva, 3. l. jd. Izražava uzmicanje, povlačenje, propuštanje, zataju, prešućivanje.

καὶ - sastavni veznik.

ἀφώριζεν – glagol ἀφορίζω u indikativu imperfekta aktiva, 3. l. jednine, a izražava izdvajanje, odmicanje, udaljavanje od nekoga ili nečega, isključenje iz nečijega društva.

ἑαυτὸν – povratna zamjenica u akuzativu jednine m. roda.

φοβούμενος – glagol φοβέομαι u nominativu jednine participa prezenta medij/pasiva. Izražava strah, bojanje određenoga pojedinca koji je uzrok, razlog prethodno uporabljenih glagola u indikativu: uzmicanja i odijeljivanja.

τοὺς – član u akuzativu množine m. roda Zahtijeva ga glagol φοβούμενος.

ἐκ – prijedlog uz imenicu u genitivu, a izražava pripadnost nekomu ili nečemu.

περιτομῆς - opća imenica u genitivu jednine ž. r. Izražava obrezanje ili pripadnike obrezanja, židovsta.

Gramatički gledano, rečenica je dosta jasno izrečena, nedostatak joj je samo što nije izrijekom spomenut subjekt glavne radnje niti je točno određen identitet subjekata u početnoj vremenskoj rečenici. Nije jasno rečeno tko je jeo zajedno s poganima prije nego su u Antiohiju došli Jakovljevi poslanici, ali iz konteksta i prve rečenice u r. 11 očito je da se radi o tamo spomenutom Petru. Petar je, dakle, prije dolaska Jakovljevih poslanika u Antiohiju prakticirao zajedništvo stola s onima koji su porijeklom pripadali poganima, a ne Židovima. Nakon njihova dolaska Petar se počeo povlačiti, uzmicati od takve prakse, bojeći se onih iz obrezanja. Razlog tomu strahu nije naznačen, ali se može iz cjeline Poslanice zaključiti da nije želio povrijediti svoje sunarodnjake ili zato što nije bio na čistu treba li nasljedovanje Krista biti obogaćeno i nekim znakovima pripadnosti židovstvu. Svakako, dolazak poslanika iz Jeruzalemske Crkve doveo je Petra do prijetvornoga ponašanja. Napustio je svoje prethodno ponašanje i prilagodio se onima koji su došli u posjet ili nadgledanje antiohijske Crkve.

3.4.1.2. Sintatička analiza rečenice

πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου¹ μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν²

↓	↓		↓	↓	↓
priložna oznaka mjesta	objasnidbeni veznik		atribut uz τινας	neizravni objekt	predikat

(subjekt neirečen: on)

ὅτε δὲ ἦλθον,³ (subjekt neizrečen: oni)

↓	↓	↓
vremenski veznik	suprotni veznik	predikat

ὑπέστειλεν καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν⁴ φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς.⁵

↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
predikat	sastavni veznik	predikat	izravni objekt	atribut uz subjekt	izravni objekt	atribut uz τοὺς

(subjekt neizrečen: on)

¹Zavisna vremenska rečenica.

²Glavna rečenica.

³Zavisna vremenska rečenica.

⁴Glavna rečenica.

⁵Participna, uzročna rečenica

Sintaktički gledano, rečenica je pravilno složena od zavisnih vremenskih rečenica i glavnih rečenica. U prvoj zavisnoj vremenskoj rečenici izraženo je zajedničko blagovanje određene osobe, očito Petra s onima koji su bili iz poganstva i to prije nego su se pojavili u Antiohiji Jakovljevljevi poslanici. Druga glavna rečenica izražava dolazak tih poslanika u Antiohiju, a glavna radnja je uzmicanje i odijeljivanje određenoga subjekta od onoga što je prije prakticirao, a što je izrečeno prvom glavnom rečenicom. Takav se postupak dogodio iz straha koji je je izrečen glagolom u participu pred ili od onih koji su porijeklom iz obrezanja, koji su, dakle, Židovi. Vremenske rečenice izražavaju pojavak ili dolazak nekih iz obrezanja kao Jakovljevih poslanika u Antiohiju, a glavne izražavaju reakciju određenog subjekta u Antiohiji na taj dolazak. Sintaktički gledano, rečenica je posve jasna i razumljiva, premda joj nedostaju jasno izrečeni subjekti. Iz konteksta je vidljivo da se radilo o Petru, zbog čega ga Pavao u nastavku izvješća prekorava i upozorava.

3.4.2. Tekstualna kritika

U tekstualnom aparatu iz Nestle-Alandova (N-A) izdanja Novoga zavjeta²⁸ redak 2,12 sadržava dva problema. Prvo, neodređenu zamjenicu τινος (prema kritičkom aparatu iz N-A²⁷) nalazimo u množini u kodeksu A (Codex Alexandrinus) i u ⸈ (Codex Sinaitucus). Oba kritička aparata predlažu čitanje iz Papirusa 46

(Chester Beatty Papyrus II) τινα, odnosno predlažu jedninu neodređene zamjenice. Radilo bi se dakle o jednom, a ne više Jakovljevih poslanika. Nadalje, kritički aparat iz N-A²⁸, tj. Papirus 46 i Vulgata sadrže glagol συνήσθιον u trećem licu množine indikativa imperfekta aktiva. Ovdje je došlo do promjene jednine glagola u množinu. Ako bismo prihvatili da je izvorno u Poslanici stajala neodređena zamjenica u jednini, onda bi trebalo prevesti: „netko od Jakova“. Prema tome, Petar se ne bi bojao određene skupine koja je stigla u Antiohiju, već samo jednog čovjeka koji je bio utjecajan judeokršćanin iz Jakovljeva kruga. Metzger smatra da je τινα u jednini vjerovatno nastao pogrešnim čitanjem zbog jednine glagola ηλθεν, a očito je rezultat prepisivačkog ispravljanja teksta.¹¹¹

Drugi prijevod, koji uključuju promjenu iz συνήσθιεν u συνήσθιον, glasio bi „blogovali su“. Dakle, ovaj dio rečenice, ako bismo prihvatili ono što predlaže kritički aparat, ne bi se odnosio samo na pojedinca, Kefu, nego i na Barnabu i ostale Židove koji su se povelili za Paterom. S obzirom da se Pavao u prethodnom retku obraća Kefi, kontekst i logični slijed teksta zahtijevaju glagol u jednini, dakle njime bi se izražavalo Kefino-Petrovo zajedničko blagovanje s onima iz poganstva.

Slijedeći, ujedno i zadnji problem ove rečenice je glagol ἦλθον. Kritički aparat, točnije Papirus 46 (Chester Beatty Papyrus II), Ⲛ (Codex Sinaiticus), B (Codex Vaticanus), D(Codex Bezae) i Vulgata predlažu ηλθεν.¹¹² Ovaj oblik pokazuje da je glagol u indikativu aorista aktiva za treće lice, ali jednine. Ovdje, također, vidimo promjenu broja. Dakle, prijevod bi glasio „a kad on dođe“. Iako čitanje ηλθεν podupire kombinacija dobrih i obično pouzdanih izvora, čini se da smisao odlomka zahtijeva množinu ἦλθον.¹¹³ Kad bismo bismo prihvatili riječi τινα i ηλθεν kao izvorne u jednini, problem u tumačenju bi nastao zbog člana τοὺς koji se odnosi i izražava množinu. U tom smislu, rečenica bi postala nedosljedna u sebi jer bi se na početku radilo o jednom čovjeku iz Jakovljeva kruga, a na kraju o skupini koja je došla u Antiohiju. Shodno tome, teorije iz kritičkog aparata se odbacuju. Vjerojatno su pisari, koji su bili neoprezni pri zapisivanju, zaslužni za zbrku nastalu u ovoj rečenici. Unatoč svim spornim riječima, smisao rečenice ostaje isti. Pavao

¹¹¹ Usp. B. M. Metzger, *A textual Commentary on the Greek New Testament*, United Bible Societies, New York, 1994., 523.

¹¹² Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 49-50.

¹¹³ Usp. B. M. Metzger, *A textual Commentary on the Greek New Testament*, 523-524.

osuđuje sve koji bivaju zavedeni drugim evanđeljem. Samo je jedino istinsko evanđelje, a to je evanđelje Isusa Krista.

Neznatne tekstualne varijante ne mijenjaju u biti značenje spomenutog retka. U Antiohiji su se pojavili, neki ili netko, što je nebitno, iz Jakovljeva kruga zbog čega su predvođeni jednim pojedincem neki ustuknuli, povukli se iz zajedništva stola s poganima koje su prethodno prakticirali. Iz konteksta se vidi da se radi o Petru i njegovu postupanju koje Pavao oštro kritizira u ovom odlomku. Petrovo ponašanje je uzrokovano pojavkom ili dolaskom Jakovljevih poslanika u Antiohijsku zajednicu. To je ključ razumijevanja svega Antiohijskog slučaja. Pavao ga pripovijeda da upozori Galaćane i odvraći ih od otpada evanđelja koje im je navijestio pod utjecajem judaizantskih kršćana koji uz Krista nude i opsuživanje Zakona. Galaćani su u istoj situaciji kao i oni u antiohijskoj Crkvi i kao što se Pavao nije ustručavao prekoriti i samoga Petra zbog povlačenja i prijetvornog ponašanja, neće se ustručavati prekoriti ni Galaćane, želeći ih sačuvati u istini evanđelja koje im je navijestio. Identičnost situacija opravdava Pavlovu reakciju u odnosu na ponašanje Galaćana.

Iz ovoga retka vidljiv je razlog Petrova ponašanja u Antiohiji, opravdanost Pavlove reakcije i njegov pokušaj da preko ovoga slučaja uvjeri Galaćane da im osim vjerničkog prihvatanja njegova evanđelja ništa više nije potrebno na putu spasenja koje Bog izvodi u Kristu. To je srž Pavlova evanđelja koja jasno dolazi do izražaja u poslanici Galaćanima. Vjera u Božje djelo u Kristu i ništa drugo određuje ispravan odnos s Bogom po kojemu se ostvaruje Božje opravdanje i spasenje.

ZAKLJUČAK

Poslanica Galaćanima nam može poslužiti kao važan izvor za upoznavanje velikog apostola i promicatelja kršćanske vjere. I kada govori o sebi, Pavao to ne čini da bi istaknuo sebe i svoju osobnost, nego zato da prikaže svoje razumijevanje evanđelja i njegovo prakticiranje sa strane onih koji ga prihvaćaju po njegovu navještaju. Budući da je bio osporavan i odbacivan kao istinski navjestitelj, prisiljen je reći što misli o sebi i svome apostolskom poslanju. Iznimno oštrim jezikom suprostavlja se ne samo Galaćanima, nego i Petru, prvaku Dvanaestorice. Naglašava jednakost i slobodu vjernika u Kristu. Od samog početka svog apostolstva uvidio je i naglašava slobodu od Mojsijeva zakona. Opravdanje kao ispravan odnos s Bogom može se postići i postiže se samo vjerom u Isusa Krista. Djelima Zakona nitko se ne može opravdati vlastitim nastojanjima.

Kasnije će se u povijesti Crkve pojaviti i katolički teolozi koji će prenglasiti dobra djela, smatrajući da se svaki vjernik može opravdati pred Bogom vlastitim zaslugama. Žestoka reakcija na takva naučavanja iznjedrila je Martina Luthera i njegovu reformaciju. Vodeći se ovom Poslanicom, on je otišao u krajnost, odbacujući bilo kakvu ulogu dobrih djela u spasenju. Istina je da nas Pavao u poslanici Galaćanima uči da nam oprostjenje grijeha dolazi kao nezasluženi dar Božji, kao djelo njegove milosti, ali Pavao ne odbacuje posve djela jer tvrdi da je vjera ljubavlju djelotvorna. Vjera je prvi i temeljni korak u uspostavljanju ispravnih odnosa s Bogom i svako zanemarivanje te činjenice Pavao je doživljavao kao iskrivljivanje evanđelja, kao neko drugo evanđelje koje i nije evanđelje.

Pavlov zaokret prema Kristu, nije bio zaokret nevjernika k vjerniku. On je svoju odanost Bogu svojih otaca pokazivao od početka svoga života. Za sebe govori da ga je Bog pozvao svojom milošću još u majčinoj utrobi. Mogli bismo reći da je Božja providnost htjela da upravo Pavao, koji je bio odan Zakonu, odbaci taj Zakon kako bi služio Kristu, kako bi postao primjer kršćanima da ne zalutaju od istine evanđelja, od istinskog načina Božjega postupanja u povijesti spasenja. Iako rabi oštri i uvrjedljiv jezik, Pavao pokazuje ogromnu količinu ljubavi i brige za svoju zajednicu u Galaciji. Ponaša se poput roditelja koji odgaja svoju djecu. Njegova

jedina želja jest da se svi spase vjerom u Krista i da ne budu zavedeni od onih koji „ne hode ravno, po istini evanđelja“.

Židovsko-helenistički svijet u kojem je Pavao živio danas više ne postoji. Ali način na koji je on rješavao probleme u zajednici vjernika ni danas nije zastario. Pavlovo vjerničko iskustvo učinilo je od njega gorljivoga vjerovjesnika Božjega djela u Kristu. U Kristu je jedino spasenje za čovjeka, uvjeren je. Vjera je odgovor čitave osobe na Božju ponudu spasenja, a on se pokazuje djelima, životom iz vjere i po vjeri. Sve drugo Pavao vidi kao ljudske predaje, kao ono što je imalo određenu ulogu u Božjemu naumu spasenja, ali samo dok Bog taj naum nije objavio u svome Sinu kojega je objavio Pavlu kao proslavljenoga Gospodina. Njega Pavao nudi kao izvor spasenja svima, na isti način i pod istim uvjetima. Židovi mogu nastaviti s prakticiranjem Zakona u vjeri u Krista, ali to ne smiju nametati kao nužnost za one koji vjeru u Krista prihvaćaju iz svoga poganskog statusa. Tražiti nešto više, vraćati se Zakonu u življenju vjere, to Pavlu znači iskrivljivanje evanđelja, povratak u neslobodu i ropstvo za koje nas je Bog u Kristu oslobodio i osposobio. Antiohijski slučaj koji pripovijeda Galaćanima potvrđuje takve Pavlove stavove, pokazuju ga kao onoga koji se ne koleba suprotstaviti i onima koji su prvaci u Crkvi, ako svojim ponašanjem odstupaju od Božje ponude spasenja svima i pod istim uvjetima.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori

- Aland, K., Black, M., Martini, C., M., Metzger, B., M., Wikgren, A., *The Greek New Testament*, Deutsche bibelgesellschaft, Stuttgart, 1994.
- Nestlee – Aland, *Novum Testamentum Graece et Latine*, Deutsche bibelgesellschaft, Stuttgart, 2014.
- Rebić, A., Fućak, J., Duda, B., *Jeruzalemska Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011.

Literatura

a) Knjige

- Amerl, R., *Grčko – hrvatski rječnik Novoga zavjeta*, Hrvatsko ekumensko biblijsko društvo, Zagreb, 2000.
- Brown, R., E., *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- Burić, V., *Sveti Pavao kao pisac*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.
- Cole, R., A., *Poslanica Galaćanima*, Logos, Daruvar, 1997.
- Dugandžić, I., *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.
- Dugandžić, I., *Pavao svjedok i apostol Isusa Krista*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
- Dugandžić, I., *Upoznajmo Bibliju, narod Božji i njegovo Sveto Pismo*, Glas Koncila, Zagreb, 2011.
- Filipović, R., *Englesko – hrvatski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb, 1998.
- Fowler, J., A., *A Commentary on the Epistle to the Galatians*, P. O. Box, Fallbrook, 2006.
- Gnilka, J., *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- Metzger, B., M., *A textual commentary on the Greek New Testament*, United Bible Societies, New York, 1994.
- Moo, D., J., *Galatians*, Baker Academic, Grand Rapids, 2013.
- O' Connor, J., M., *Paul the Letter-Writer*, The liturgical press, Collegeville, 1995.

Popović, A., *Načela i metode za tumačenje Biblije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

Rebić, A., *Središnje teme Staroga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.

Vidović, M., *Pavao i njegova misao*, Crkva u svijetu, Split, 2010.

Zovkić, M., *Pavlove poslanice*, Crkva na kamenu, Mostar, 1988.

b) Članci

Dunn, J., D., G., Echoes of Intra-Jewish Polemic in Paul's Letter to the Galatians, u: *Journal of Biblical Literature* 112 (1993.) 3, 459-477.

Jacobus, M., W., Paul and His Teaching in Galatians 2:11-21, u: *The Biblical World* 24 (1904.) 5, 351-358.

Jung, J., J., C., Separated from My Mother's Womb: An Appraisal of Paul's Testimony in Galatians 1:15, u: *Biblical theology Bulletin* 48 (2018.) 1, 26-33.

Keesmaat, S., C., Paul and his story: Exodus and tradition in Galatians, u: *Horizons in Biblical Theology* 18 (1996.) 1, 133-168.

Koptak, P., E., Rhetorical identification in Paul's autobiographical narrative, Galatians 1.13-2.14, u: *Journal for the Study of the New Testament* 40 (1990.) 13, 97-115.

Matak, D., Kome i kada je napisana Poslanica Galaćanima, u: *Biblijski pogledi* 1 (1993.) 1, 63-74.

Räisänen, H., Galatians 2.16 and Paul's Break with Judaism, u: *New Testament Studies* 31 (1985.) 4, 543-553.

Rebić, A., Sveti Pavao, progonjeni sužanj Kristov, u: *Crkva u svijetu* 9 (1974.) 1, 19-30.

Sanders, J., T., Paul's "Autobiographical" Statements in Galatians 1-2, u: *Journal of Biblical Literature* 85 (1966.) 3, 335-343.

Smit, J., The Letter of Paul to the Galatians: a Deliberative Speech, u: *New Testament Studies* 35 (1989.) 1, 1-26.

Tyson, J., B., Paul's Opponents in Galatia, u: *Journal of Biblical Literature* 10 (1968.) 4, 241-254.

Wright, N., T., Paul, Arabia, and Elijah (Galatians 1:17), u: *Journal of Biblical Literature* 115 (1996.) 4, 683-692.

Obrazac

A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra/magistrice _____, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

